

Högskolan i Halmstad  
Sektionen för lärarutbildningen  
Läroprogrammet 270 p

# **Anpassad Integrering?**

En studie om integrering av elever med funktionshinder  
inom ämnet Idrott & Hälsa.

Examensarbete Läroprogrammet

Författare: Anders Henriksson och Maths Salo

Handledare: Lars Kristén

Medexaminatorer: Jan-Olof Johansson och Carina Stenberg

Examinator: Anders Persson

## **Abstrakt**

Dagens skola ska arbeta för att bli ”en skola för alla”. Det ligger ständig fokus på att integrera elever med funktionshinder med icke-funktionshindrade elever. Ämnet idrott och hälsa är ett känsligt ämne där det inte är lika lätt att vara en anonym elev med svårigheter. Idrott och hälsa är utpekande och det blir väldigt synligt för resten av en klass om en elev är lite ”svagare”.

Syftet med detta arbete är att undersöka hur integreringen av elever med funktionshinder i ämnet idrott och hälsa uppfattas av berörda elever och lärare.

Undersökningen gjordes genom kvalitativa intervjuer med 4 stycken lärare i ämnet idrott och hälsa. Könsfördelningen var 2 män och 2 kvinnor.

3 stycken elever intervjuades och uppdelningen var två pojkar och en flicka.

Resultatet visar att integrering inte alltid är positivt. Som idrottslärare måste du lyssna på vad eleven vill och inte bara integrera utan eftertanke. Integrering i praktik ute på skolorna kan anpassas på olika sätt och därför är det svårt att sätta fingret på vad för aktioner som görs vid en integreringsprocess. Det mest återkommande ordet i integreringsdiskussionen i detta arbete var anpassning. Idrottslärarna lade mycket tyngd vid att alla människor idag behöver idrott och hälsa och det uppnås genom anpassning av aktiviteter så att alla kan vara med. Eleverna kände inte sig utanför när de hade idrott tillsammans med sin klass eller vid tillfällena med sin specialidrottslärare.

Nyckelord: Anpassning, elever med funktionshinder, idrottslärare, idrott och hälsa, integrering.

## Förord

Vi fick idén till detta arbete efter lite diskussioner runt de två sista terminerna vi läst på lärarprogrammet. Att vi skulle skriva något om idrott & hälsa var vi både på det klara med ganska så tidigt. När vi sedan läste specialpedagogik som fördjupning 30p, fick vi idén att skriva om funktionshinder, integrering och idrott & hälsa. Vi kände att vi ville fördjupa och få ny kunskap inom ett ämne som är väldigt viktigt enligt oss. Inom ämnet, funktionshinder, integrering och idrott & hälsa finns det inte mycket forskning i Sverige gjord så kanske kan det skapas lite nya tankegångar. Att sedan göra en undersökning som kan berika vårt framtida arbetsliv var också en god anledning till valet av ämne.

Arbetsgången har fördelats jämt mellan oss båda. Mestadels har vi suttit tillsammans och arbetat, men under kortare perioder har skrivandet pågått på varsitt håll för att senare sammanställas i arbetet efter samtal och diskussioner oss emellan.

Vi vill tacka de pedagoger och elever som har ställt upp och hjälpt oss med detta arbete. Utan er hade inte detta varit möjligt. Vi vill även tacka de kontakter vi skapat under tiden på lärarprogrammet och då främst vår handledare Lars Kristén på Halmstad Högskola. Tack även till Timy och Helena för rättning och tips till arbetet. Sist tackar vi även PES 08 för fint sällskap under de många timmar vi suttit med detta arbete.

# Innehållsförteckning

Abstrakt

Förord

## INNEHÅLLSFÖRTECKNING

|  |    |
|--|----|
| 1. INLEDNING .....   | 4  |
| 1.2 Syfte .....  | 5  |
| 1.3 Frågeställningar .....                                     | 5  |
| 1.4 Begreppsförklaringar .....                                 | 6  |
| 2. BAKGRUND .....  | 7  |
| 2.1 Vad är funktionshinder? .....                              | 9  |
| 2.2 Historiska aspekter på människor med funktionshinder ..... | 11 |
| 2.3 Integrering och inkludering .....                          | 16 |
| 2.4 Anknytning till styrdokument .....                         | 18 |
| 2.5 Teoretisk ansats .....                                     | 20 |
| 3. METOD .....   | 23 |
| 3.1 Vetenskapsteoretisk utgångspunkt .....                     | 23 |
| 3.2 Kvalitativ intervjumetod .....                             | 24 |
| 3.3 Urval .....  | 25 |
| 3.4 Procedur .....   | 26 |
| 3.5 Databearbetning .....                                      | 26 |
| 3.6 Intervjuguide .....  | 27 |
| 3.7 Etiskt förhållningssätt .....                              | 28 |
| 4. RESULTAT .....  | 29 |
| 4.1 Pedagogintervjuer .....                                    | 29 |
| 4.3 Elevintervjuer .....                                       | 38 |
| 5. ANALYS OCH DISKUSSION .....                                 | 40 |
| 5.1 Metoddiskussion .....                                      | 48 |
| 6. SLUTSATSER OCH IMPLIKATIONER .....                          | 50 |
| 6.1 Fortsatt forskning .....                                   | 51 |

## LITTERATURFÖRTECKNING

Bilaga 1

Bilaga 2

# 1. Inledning

Forskningen kring integrering inom idrott och hälsa är begränsad både inom och utanför Sverige i dagens läge. Detta är ett relativt nytt område vilket medför att forskningen inte har kommit så långt (Bjärenäs och Karlsson Ingvarsson, 2007). Inom den amerikanska forskningen skriver Block (2000) att integrering av elever med funktionshinder i den vanliga idrottsundervisningen kan vara effektiv för alla inblandande. En av de forskningsresultat som Block har kommit fram till är att elever med funktionshinder i en integrerad undervisning har visat prov på bättre motorik och social kompetens än de elever med funktionshinder som har segregerad undervisning.

I skollagens (1985) första kapitel, Allmänna föreskrifter 2:a paragrafen handlar det om utbildningen i skolan där eleverna skall ges kunskap och färdigheter som bland annat skall göra dem till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. I skolans utbildning skall hänsyn tas till elever med särskilt stöd. I skollagens 4:e kapitel grundskolan 1:a paragrafen står det att särskilt stöd skall ges till elever som har svårigheter i skolarbetet. I Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet (Lpo94), under fliken skolans värdegrund och uppdrag står det att undervisningen skall anpassas efter varje elevs förutsättningar och behov. Skolan har också ett särskilt ansvar för de elever som har av olika anledningar svårigheter att uppnå målen. Under denna flik står det även att undervisningen i skolan aldrig kan utformas lika för alla, vilket enligt oss är en viktig ståndpunkt i dagens skolvärld.

Om det nu är många elever med funktionshinder som undervisas enskilt och inte i grupp, så är detta något som går ifrån begreppet inkludering och därför viktigt för oss att ta upp. Vi vill belysa elever med funktionshinderns del inom ämnet Idrott & Hälsa.

I målen i skolans styrdokument står det just om ämnet Idrott och hälsa. Där är det grundläggande syftet med ämnet att skapa förutsättningar för alla att delta i olika aktiviteter på sina egna villkor, utveckla gemenskap och samarbetsförmåga samt förståelse och respekt för andra. (Lpo94)

Under -60, -70 och -80 – talet gjordes undersökningar av Åke Lundberg om rörelsehindrade ungdomars arbetskapacitet. Resultatet var att ungdomar med rörelsehinder hade en mycket sämre arbetskapacitet än friska barn. Undersökningen visade också att det var relativt enkelt att förbättra den dåliga konditionen. 30 minuter två gånger i veckan gjorde att syreupptagningsförmågan förbättrades markant. Här framgick det även att den ordinarie skolidrotten inte räckte till utan att den borde kompletteras med ett särskilt träningsprogram för ungdomar med rörelsehinder (Arhammar Tjernström, 2000).

*”Idrottslektionerna är idag ännu färre än på Lundbergs tid. De är ofta lika dåligt anpassade efter de rörelsehindrade elevernas behov” (Arhammar Tjernström, 2000, s.11)*

För de elever som har mycket svårt att röra sig, så är simning en viktig aktivitet. Här kan de personer med mycket svåra funktionshinder få utlopp för rörelseträning. Just bad och simning samt att leka i vatten ger stora möjligheter för motion för elever med funktionshinder. Simaktiviteterna ger en positiv effekt på kondition, koordination och muskelträning. Det stimulerar även elevernas psykiska del. Dock så är inte aktiviteter utanför skolan så utbredd, orsaken beskrivs som bristande resurser, för lite tid och personal samt bristande ekonomi (Arhammar Tjernström, 2000).

Vi har valt att använda oss av begreppet integrering på grund av att det är mer använt och vanliga när man talar om barn och ungdomar med funktionshinder som deltar i olika undervisningssammanhang. I vårt framtida yrke kommer vi stöta på elever med funktionshinder. Därför ligger det i vårt intresse att förbereda oss själva och skapa en djupare kunskap för att kunna bemöta dessa elever på bästa sätt. Samtidigt är det intressant att se hur/om skolan har utvecklats för att bemöta alla slags elever. Vidare vill vi även undersöka om eleverna själva känner sig nöjda med idrottsundervisningen och dess utformning som eleverna upplever idag. Det är även viktigt med en historisk tillbakablick för att se hur utvecklingen har framskridit. På detta sätt kan vi lära och inte göra samma misstag som kanske gjorts förr, men även anamma det som är bra och relevant. Ett negativt och aktuellt problem ute på skolorna kan vara att se problemet hos individen och inte hos skolan.

## **1.2 Syfte**

Syftet med denna studie är att undersöka hur integreringen av ämnet idrott och hälsa uppfattas av 4 lärare i idrott och hälsa och 3 elever med funktionshinder.

## **1.3 Frågeställningar**

- Vad betyder ämnet idrott och hälsa för elever med funktionshinder?
- Hur ser skolans pedagoger på integreringen av elever med funktionshinder i ämnet idrott och hälsa?
- Varför är ämnet idrott och hälsa viktigt för elever med funktionshinder?

## 1.4 Begreppsförklaringar

- Integrering = Integrering innebär en strävan efter en sammansättning av delar till en helhet. Inom handikappolitiken så används begreppet som att föra in en individ med funktionshinder in i den vanliga skolan eller miljön som de bor i (Tideman, 1999)  
I skolidrottens värld kan det innebära att olika grupper eller elever med funktionshinder kan medverka i den ordinarie undervisningen. Dock kan integrering innebära att man är med i undervisningen under särskilda omständigheter. (Fors, 2004)
- Inkludering = Inkludering är när något tas emot och innefattas helt i sammanhanget. Inom idrott och hälsa betyder detta att alla elever ska ha samma möjlighet att delta i undervisningen och på en lämplig nivå. Alla människor har lika mycket värde (Fors, 2004)
- Funktionsnedsättning = ”*Funktionsnedsättning är den begränsning i individens funktionsförmåga som är en följd av skadan eller sjukdomen*” (Dammert, 2000, s.45)
- Funktionshinder = Med funktionshinder menas de svårigheter och hinder som funktionsnedsättningen medför i olika situationer. Funktionshindret minskar möjligheterna att vara verksam och fungera på ett naturligt och självklart sätt (Dammert, 2000). Funktionshinder kan vara både medfött eller inträffa under din livstid. Det behöver icke vara permanent, utan kan vara akut eller ett temporärt tillstånd som kan försämrats eller förbättras. (Fors, 2004)
- Specialidrottslärare = Pedagog som arbetar inom ämnet idrott och hälsa med barn och ungdomar som har någon form av funktionshinder.

## 2. Bakgrund

Idag finns det cirka 34000 svenska barn och ungdomar som genom sitt funktionshinder är i behov av samhällets stödinsatser (Renström, 2000, Kristén, 2000).

Renström (2000) och Kristén (2000) menar att det finns väldigt lite forskning om människor med funktionshinder och dess fysiska aktivitet. Fröjd, (2000) benämner begreppet ”idrott för alla” som att alla i Sverige skall beredas samma möjligheter inom idrotten.

*”Det känns positivt om skolan och idrotten här kan vara ett föredöme för resten av samhället och utveckla funktionella modeller och strategier för integrering eller inkludering”*  
(Fröjd, 2000, s.26)

Lärare i idrott och hälsa och ledare inom handikappidrotten har idag en begränsad kunskap i ämnet anpassad fysisk aktivitet (Arhammar Tjernström, 2000). Författaren menar att människor med funktionshinder får en begränsad fysisk aktivitet. I det långa loppet medför detta en minskning av intresset att vara fysisk aktiv på fritiden. Ett annat problem som har uppstått är stödet till forskningen som enligt Wedman, (2000) inte har varit tillräckligt. Han menar att vissa grupper får stå tillbaka när det gäller anslag och att forskning inom handikapp är ett av dem. Vidare påvisar Wedman att området handikappforskning är väldigt stort. Det kan vara allt från fysisk aktivitet för hälsa och välbefinnande till utveckling av hjälpmedel (ibid.).

Idag rekommenderas att fysisk aktivitet och träning integreras när det arbetas med människor med funktionshinder. Att fysisk aktivitet påverkar kroppen positivt på ett sätt som inte kan uppnås av enbart medicinsk behandling är idag ett faktum (Lexell, 2004). Personalen som arbetar med funktionshindrade måste få mer kunskap om hur och vilken träning som är den bästa för att uppnå goda resultat. Inom den ”vanliga” idrotten finns goda kunskaper om hur den träningen skall läggas upp, men inom många sjukdomsområden finns det en begränsad kunskap om med vilken dos som träningen skall genomföras (Lexell, 2004).

Pless, (2004) skriver att idrottsrörelsen erbjuder ett varierat utbud av aktiviteter för personer med funktionshinder, men att resultatet av träningen och dess påverkan på individer med funktionshinder är allt för få. Pless, (2004) menar att det skulle vara till gagn för hela verksamheten, funktionshinder och fysisk aktivitet om mer resultat från flera olika funktionshinder skulle komma fram. Främst från ett samhälleekonomiskt perspektiv då anslag och



andra bidrag i så fall kunde ökas. Anledningen till att det finns få resultat, är främst att antal forskare är få och att det ofta är samma slags funktionshinder som undersöks (Pless, 2004).

Samhället i sig kan genom sitt rika föreningsliv inom idrotten ge stöd till individer med funktionshinder genom att vara ledare, förälder eller kamrat. Detta kan kallas det sociala nätverket och genom det kan de funktionshindrade få stöd som gör att hälsan blir bättre. Dessa resurser kan användas i känslomässiga, materiella, informativa och kamratstödande syften (Kristén, 2004). Idrotten på fritiden är ett viktigt inslag för många funktionshindrade. Fritidsaktiviteter har en stor betydelse för hälsa och välbefinnande och just friluftsliv för människor med funktionshinder. Kristén, nr 2 (2004) menar på att just friluftsliv har en betydande roll i idrotten för den funktionshindrade då många inomhussporter begränsar möjligheterna till utövning.

Handikappidrotten spelar en viktig roll för människor med funktionshinder. Till största del för att påvisa att det finns möjligheter till utövning idrotter och social närvaro inom handikappidrotten. Detta har enligt Kristén, (2004) gjort att forskning ligger till grund för att ge habilitering och rehabilitering en större vikt åt idrott och fritidsverksamhet som en hälsofrämjande grund. Författaren menar att idrotten skapar en positiv stimulans som behövs. Det sociala stödet får individerna genom närstående och genom föreningslivet. När alla dessa faktorer läggs ihop så skapas en hälsoeffekt som kan avläsas som psykiskt, fysiskt, socialt och andligt välbefinnande. Det gäller att försöka hitta det livslånga lärandet för individen med funktionshinder. Görs detta genom olika aktiviteter och sammanhang finns det en stor chans till ett bra liv och Kristén, (2004) menar att detta kan skapas inom idrotten.

Arhammar Tjernström, (2000) skriver att bland annat tidsbristen är en faktor i att funktionshindrade rör sig mindre både i skolan och på sin fritid. Författaren menar att allting tar längre tid för en funktionshindrad när det gäller ombyte, mat, toalettbesök, utprovning av material etc. Tiden som blir över till fritidsaktiviteter och annat blir mycket mindre än för en människa utan funktionshinder. Vidare menar författaren att för att en konditionskrävande aktivitet skall genomföras så måste den antingen vara väldigt rolig eller så krävs ett stort stöd från omgivningen. Konditionen hos elever med funktionshinder är ofta sämre än hos andra icke funktionshindrade. Mycket av detta beror på att träningen ofta uteblir eller är dålig. Många elever med funktionshinder undviker att gå på idrottslektionerna med olika motiveringar. Ett exempel på en åsikt kan vara att idrotten inte är något för individen (Arhammar Tjernström, 2000). Författaren menar även på att många hoppar över sjukgymnastik för prioritering av andra ämnen. En viktig

aspekt enligt Arhammar Tjernström (2000) är att idrottslektionerna ofta är dåligt anpassade till elever med funktionshinder, speciellt i de skolor som har få elever med funktionshinder.

## **2.1 Vad är funktionshinder?**

### – Den individuella modellen

Under denna modell pekar Dammert (2000) ut den egenskap som skiljer individen ifrån det som anses vara normalt i vårt samhälle. Författaren skriver dock att handikapp inte är någon egenskap hos den enskilde, utan ett förhållande mellan individ och dess omgivning. Ett exempel kan vara att nämna människor som är blinda, deras egenskap ligger i att inte kunna se. Här blir det då tydligt vad det är för egenskap som individen har som kan uppfattas som avvikande i samhället. Detta kallas för den individuella eller medicinska modellen för funktionshinder. Modellen utgår ifrån de egenskaper som kan leda till ett funktionshinder som sedan kan hjälpas med rehabiliteringsinsatser. I det långa loppet strävas det efter normalisering. Normaliseringen innebär strävan efter en plats i arbetsmarknaden och välfärdsystemet, men även att vara involverad i olika nätverk och sociala grupperingar kan vara nog så viktigt. Att få in personen i samhället och inte låta den vara utanför är en högt prioriterad tanke. (Lindqvist & Sauer, 2007)

### – Den sociala modellen

Den sociala modellens tänkande har sin punkt från att tänka runt individen, och inte fokusera på individens avvikande egenskaper. Den tittar istället på omgivningen och olika samhällsliga barriärer. Med detta menas att spänningen mellan kulturella värderingar, samhällsorganisation och livsvillkor blir på ett specifikt sätt för den funktionshindrade individen. I det samhället som präglas av materialism och maktskiften exkluderar många sociala strukturer. Enligt forskaren Oliver (1990: ref i Lindqvist & Sauer, 2007) är funktionshindret skapat av samhällets otillräckliga sätt att möta alla sorters människor. Samhället idag tar för lite hänsyn till människor med funktionsnedsättningar, vilket gör att de hamnar utanför vanliga sociala aktiviteter. (Lindqvist & Sauer, 2007)

### – Den relationella modellen

Den här modellen menar att funktionshindret är ett resultat av både samhället och individen. Tideman (2000) menar att ett handikapp uppkommer i relationen mellan människan och de villkor samt levnadsbetingelser som finns i miljön som omringar individen. Ur detta kommer det ”relativa handikappbegreppet” där fokus inte ligger på skadan utan på de följder som skadan kan medföra. Det talas om att en funktionsnedsättning föreligger i vissa situationer. Tankesättet är att det inte behöver betyda funktionsnedsättning bara för en person har en skada eller sjukdom. Det

behöver inte heller betyda att individen med funktionsnedsättning inte kan leva ett liv som alla andra. World Health Organisation (organisation inom Förenta Nationerna som arbetar för en bättre världs hälsa) antog ett klassifikationsschema som gick under namnet International Classification of Functioning (ICF). Detta schema bygger vidare på det miljörelativa handikappbegreppet. Det tittas då på kroppsfunktioner och strukturer samt egenskaper hos omgivningen och personfaktorer. Begreppet disability är ordnat efter fyra olika områden:

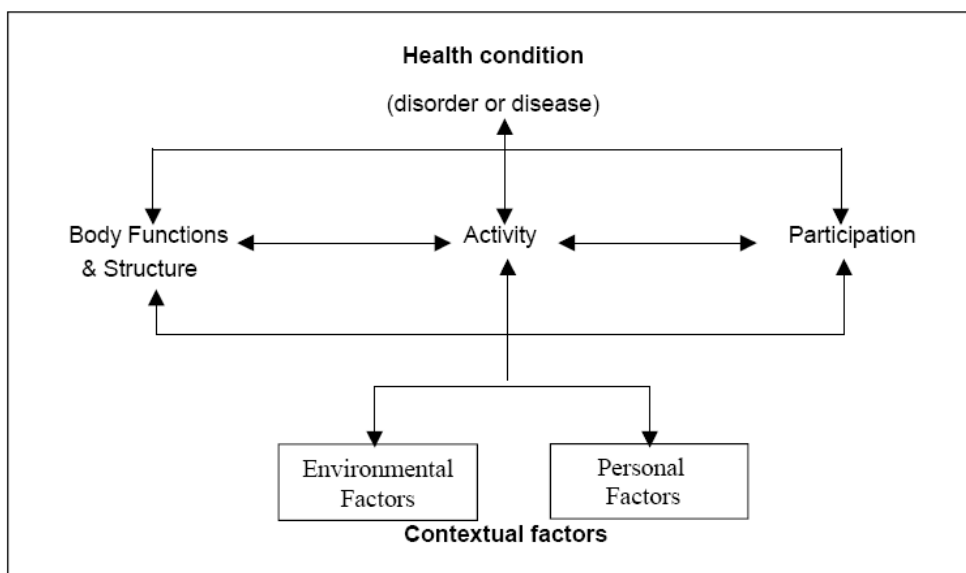
- Skador i kroppsfunktion
- Struktur
- Begränsningar i aktivitet
- Deltagande och omgivningsfaktorer

(Lindqvist & Sauer, 2007)

Diagrammet nedanför indikerar att funktionshinder och funktioner i olika situationer i samspel är sedda som ett resultat mellan hälsoförhållande och kontextuella faktorer. Själva funktionsnedsättningen kommer inte bara från själva individen utan även från begränsningar i miljön och andra faktorer som visas i diagrammet. Med hälsoförhållande menas sjukdomar och skador. I de kontextuella faktorerna finns de yttre miljöfaktorerna som kan vara sociala attityder, lagmässiga och sociala strukturer, klimat och yttre miljöer. De kontextuella faktorerna innefattar även personliga faktorer såsom kön, ålder, social bakgrund, utbildning, yrkestitel och erfarenheter. Dessa faktorer påverkar individens funktionshinder och vilka erfarenheter individen har av sitt funktionshinder. Diagrammet visar tre olika nivåer på mänskliga funktionssätt klassificerat av ICF;

- Funktionsnivå på kroppen eller en viss kroppsdel (Body Functions & structure)
- Hela personen (Activity)
- Hela personen i ett socialt sammanhang (Participation)

Funktionshinder involverar funktionsnedsättning på en eller flera nivåer såsom försvagning, aktiva begränsningar och begränsat deltagande. (ICF, 2002)



Health Condition = Hälsostatus

Bodyfunctions & Structure = Kroppsfunktioner

Activity= Aktiviteter

Participation= Delaktighet

Environmental factors = Miljö

Personal factors= Personlighet

(ICF, 2000 <http://www.who.int/classifications/icf/site/beginners/bg.pdf>)

## 2.2 Historiska aspekter på människor med funktionshinder

Alla yrken behöver en kunskap om dess historia. Framst för att se hur yrket har utvecklats och hur misstag som begåtts ska undvikas. Historien hjälper oss att förstå varför vi gör och tänker på ett visst sätt i olika situationer. Genom reflektion och kritisk granskning öppnar vi våra sinnen för utveckling av ämnet och yrkets professionalitet (Sherrill, 2004).

Synen på funktionshindrade har varierat stort från olika tider och kulturer. I vissa kulturer sågs en individ med funktionshinder som en gåva från gud, ett test på deras religiösa troende eller som ett straff för tidigare synder (Sherrill, 2004). French och Jansma (1994) menar även att många som föddes med funktionshinder dödades redan vid födseln på grund av att de var avvikande mot resten av samhället.

I antikens Grekland och under Romarrikets era var det vanligt att personer dödades om de hade ett funktionshinder. Vanligtvis så dödades funktionshindrade och gamla för folkets överlevnad. Människor som var friska ansåg att de funktionshindrade var till förtret och inte kunde hjälpa till med de sysslor som behövdes göras och på så sätt blev de funktionshindrade en belastning istället för en hjälp. Sherrill (2004) skriver även, att många som var funktionshindrade fick hjälp med den kunskap som människorna hade på den tiden. Ofta handlade det om olika fysiska övningar, växter med medicinsk inverkan, byte av klimat och andra metoder som vila och huskurer. Det Kinesiska folket är den grupp som fått kreditera sig som de första att utveckla och praktisera terapiövningar för funktionshindrade och då redan 3000 f.k. (Winnick, 1995).

Genom historien fram till 1800-talet har inte området funktionshinder varit något som vetenskapen eller teknologin fördjupat sig i. Familjerna fick helt enkelt själva ta hand om dessa människor på bästa sätt som de kunde. Sherill (2004) menar att många av dem som beskrivs som monster, puckelryggar, dårar eller tiggare genom historien säkerligen var människor med funktionshinder som hade blivit utstötta av sina familjer. Vissa fick även arbeta som clowner eller

på andra sätt som ”underhållare” för att kunna tjäna ihop pengar för att överleva. Fram till år 1940 var det populärt med så kallade ”freak shows” där funktionshindrade underhöll en publik. Detta förekom ofta på cirkusar runt om i världen. Generellt kan 1800-talet ses som en början för människor med funktionshinder och specialhjälp. Mer och mer talades det om medicinska och pedagogiska termer när det gällde hjälpmedel för funktionshindrade (Tideman m.fl. 2004). Nu började forskarna skilja på olika grupper av funktionshinder. Teckenspråk och blindskrift var två av de första hjälpmedlen som prövades i början på 1800-talet. Döva personer var de första som blev satta på diverse institutioner både i USA och i Europa. När vi talar i termer av skola och utbildning var teckenspråket det första att hamna inom ramen för funktionshinder och specialutbildningar med en början år 1817. Döva personer var även de första att få en internationell organisation inom idrotten och hade tävlingar redan 1924 (Sherrill, 2004). På hemsidan Svenskdövvidrott tar de upp att den äldsta idrottsorganisationen för döva Comité International des Sports des Sourds, CISS var grundad i Paris 1924 och intentionerna var att hålla en olympiad för döva vart fjärde år.

Under upplysningstiden i början av 1900-talet kom personer med funktionshinder att få en bättre livskvalitet i och med institutionerna. Därför valde många familjer att skicka sina barn och ungdomar med funktionshinder till institutioner. Enligt Sherrill (2004) medförde det att människor med funktionshinder blev exkluderade från resten av samhället. Mötet med andra människor var sällsynt och människor med funktionshinder blev mer och mer diskriminerade i samhället. Första delen av 1900-talet präglades också av att personer med funktionshinder blev placerade på institutioner istället för att bli integrerade i samhället. Tiden före och under andra världskriget var det vanligt att kvinnor som bar anlag för att föda barn med funktionshinder blev steriliserade. Dessa tankar fanns både i Europa och i USA (Sherrill, 2004). Efter andra världskriget startades reformer för avveckling av institutioner för personer som var funktionshindrade. Dessa startades enligt Sherrill, (2004) för att många personer som ansågs som hjältar under kriget hade nu fått olika sorters skador som gjorde att de nu betraktades som funktionshindrade.

Funktionshindren blev mer synliga i samhället än innan då personerna var inspärrade på institutioner och detta ansågs vara en av orsakerna till att personer med funktionshinder blev mer accepterade. 1950-talets demokratiska tankar och individrättigheternas framsteg gjorde att människor började inse att det fanns möjligheter för funktionshindrade att synas i samhället. Bland annat startades the National Association for Retarded Children. Tanken var

att barnen kunde bo hemma och gå i en skola som var placerad i närheten av bostaden. Specialskolor öppnades, men dessa förespråkade segregering och var inte inkluderande. 1960-talet innebar en utveckling för en integrerande skola. Speciella rum och klassrum på skolorna inreddes och den första kontakten mellan ”vanliga” elever och elever med funktionshinder var nu ett faktum. Sherrill (2004) menar att startandet av Paralympics, OS för människor med funktionshinder, år 1968 gjorde att upplysningen och kunskapen ökades om människor med funktionshinder runt om i världen. Förenta Nationerna utnämnde år 1981 som året för de funktionshindrade. Syftet var att detta skulle ge ännu mer information om funktionshinder och på det sättet så skulle människor med funktionshinder få mer rättigheter att kämpa för (Sherrill, 2004). På handikappsombudsmannens hemsida finns det att läsa om FN:s standardregler enligt följande:

*”FN:s standardregler är en grund för HO:s verksamhet. Dessa regler handlar om jämlikhet och delaktighet för personer med funktionshinder. Standardreglerna bygger på FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och FN:s barnkonvention. Reglerna handlar om att personer med funktionshinder ska ha samma möjligheter som andra medborgare”*  
([http://www.ho.se/Tpl/NormalPage\\_\\_\\_\\_736.aspx](http://www.ho.se/Tpl/NormalPage____736.aspx))

Där nämns också bland annat om 1981 års arbete för att bättra på kunskapen om funktionshindrade personers situation.

*”Det viktigaste resultatet av Internationella handikappåret, 1981, var världsaktionsprogrammet för handikappade som antogs av Generalförsamlingen i resolution 37/52. Internationella handikappåret och världsaktionsprogrammet bidrog starkt till att åstadkomma framsteg på området”*  
(<http://www.srfriks.org/tillganglig/standardregler.htm>)

Kasser & Lytle (2005) skriver att under sent 1980-tal och under 1990-talet introducerades begreppet ”inkludering”(se begreppsförklaringar 1.4) över hela världen. Nu skulle alla, även elever med funktionshinder inkluderas inom skolan och undervisningen. ”Alla” skulle undervisas tillsammans, dock med specialhjälp om det behövdes. Denna filosofi var även tänkt att den skulle

fungera utanför skolan och inom idrotten på fritiden. Kasser, Lytle (2005) påpekar dock att denna tanke inte fått det genomslag som många hoppats på.

Ur svensk och skandinavisk synvinkel menar Tideman (2000) att läsaren måste se människor med handikappades historia från en rad olika perspektiv. Ett handikapp uppkommer i relationen mellan en enskild individ och dess villkor och alla de levnadsbetingelser som finns i den lokala miljön. Vidare menar Tideman (2000) att historien även rör den enskilde och alla dem som berörs eller låter sig beröras av deras livssituation. Historiskt var oklarheterna många i Sverige. Vissa socknar var mer förmögna och kunde bygga fattigstugor och hade andra alternativ, medan andra socknar inte gjorde något och de fattiga och människor med funktionshinder drev omkring och fick tigga till sig mat och husrum. I slutet av 1700-talet så talades det i flera olika sammanhang om att de fattiga var befogade att få stöd om de inte hade möjlighet att arbeta på grund av lyte eller om de var drabbade av en kronisk sjukdom (Ibid.).

En lag arbetades så småningom fram och i och med 1847 års fattigdomslag. När denna lag upprättades så var det viktigt att skilja mellan de ”rätta” fattiga och de ”orätta” fattiga. De ”orätta” var de som av någon anledning inte ville jobba. De ”rätta” var ofta de som var drabbade av ett lyte (bestående skada) och inte kunde försörja sig med eget arbete var givetvis med och kunde ta del av lagen och då få fattigvård. Den stora skillnaden var den att människor med funktionshinder nu även fick hjälp om de hade släktingar som var förmögna att hjälpa dem. Människor med funktionshinder levnadsvillkor under 1800-talet har varit olika och varierat stort runt om i landet. Mycket har varit beroende på handikappets art och i vilken del av landet som människorna bott i (Tideman, 2000).

På skolverkets hemsida (2007) finns en publikation som heter handikapp i skola (2005). Där talas det om att skolan i Sverige inte har ändrats allt för mycket sedan den allmänna folkskolestadgan infördes år 1842. I och med beslutet skulle alla barn gå i skolan och få undervisning. Den största likheten med dagens skola är att eleverna börjar fortfarande skolan vid en viss ålder och sluta sedan skolan efter ett visst antal år. Det som skiljer sig från stadgarna som skrevs för 150 års sedan är att vissa planer och föreskrifter har arbetats fram för att veta vilka kunskaper som eleverna skall lära sig och sedan bli bedömda efter. De kriterier som eleverna bedöms efter grundar sig på någon form av normalprestation. De elever som inte når upp till denna ”gräns” av normalitet skall då få stöd och för att kunna uppnå dessa mål som är uppsatta. Mycket av dessa bedömningar grundar sig i vad samhället och skolan definierar som avvikande och inte normaliserade (Handikapp i skola, 2005).

För elever med funktionshinder har grundskolan i Sverige haft en utveckling från början av 1800-talet. År 1807 startas skolor för elever med funktionshinder i Sverige. I Europa och även i Sverige startades skolor för blinda barn och ungdomar och kort därefter även för döva på 1800-talets början. De första startades på privatpersoners initiativ. Den största anledningen för starten av dessa skolor var den att de funktionshindrade skulle kunna få en så pass bra utbildning att de skulle klara sig utan att ligga till last för resten av samhället. På skolorna som bedrevs som internat fanns ingen tanke på att integrera och barnen blev förflyttade dels från sina familjer, men även från sina kamrater. Detta medförde enligt att de som var döva fick en större kunskap i det språk som de nu använde med likasinnade som de inte hade fått på sin hemort. Det var mer till en nackdel för de människor som är blinda, som vanligtvis hade en dialog med vänner, föräldrar och andra på sin hemort. Modellen med specialskolor för syn och hörselhandikapp blev anammade och andra funktionshinder fick specialskolor motsvarande de för blinda och döva längre fram i tiden. Dock så dröjer det lång in på 1900-talet innan alla barn och ungdomar med funktionshinder fick möjligheter till skolgång (Handikapp i skola, 2005).

Under 1960-talet menar Tideman, m,fl (2004) att dels på grund av att det var kostsamt att ha elever i specialskolor och klasser och dels som en fara att eleverna blev socialt utslutna så började skolorna att integrera. Vidare säger Tideman att det inte var i första hand skolan som skulle ändra på sina inlärningsmetoder utan eleven som skulle rättas in i leden. Skolverkets hemsida tar även upp att under 1960 och 1970-talet tilltog kritiken mot anstalter och institutioner för individer med funktionshinder. Kritiken gällde att eleverna blev segregerade från resten av samhället och genom denna kritik avskaffades många av anstalterna och institutionerna minskade. Målen var nu att genom integrering kom delaktighet och jämlikhet i samhället. Tideman, m,fl,( 2004) rapporterar att under 1970 och 1980-talet kom den fysiska integreringen av funktionshindrade till de ”vanliga” skolor. Nu skulle alla elever gå i skolan under samma ”tak”. Detta infriades inte riktigt som beslutsfattarna hade velat. Under 1990-talet likt resten av Europa och USA så introducerades ett nytt begrepp, ”inkludering” som ett alternativ till integrering. Nu skulle alla ha samma rättigheter till den gemensamma kulturen etc. Tanken var att om ingen är segregerad behövs inte integreringen. ”Alla” skall kunna gå i samma skola, även de elever som har väldigt svåra funktionshinder. Synsättet som även präglar skolan på 2000-talet är att skolan skall anpassa sig till eleven och inte tvärt om. Tideman, m,fl (2004) menar att om detta skall kunna bli verklighet måste skolan ha rätt organisation, kompetens och tillräckligt med personal.



## 2.3 Integrering och inkludering

Begreppet integrering definieras i Nationalencyklopedin (2006) som en process som leder till att skilda enheter förenas och också som resultatet av en sådan process.

Inkludering är substantivet av verbet inkludera som betyder innesluta, innefatta, låta ingå som en del i en viss grupp (Ibid.).

År 1990 var det redan en diskussion om en integreringsprincip i den svenska skolvärlden. På denna tid handlade det då om privilegierade samhällsgrupper som skulle få genomföra sin utbildning med övriga barn. Tanken var att folkskolans undervisning skulle hålla en kvalitet som kunde motsvara alla barns behov, men samtidigt inte sänka utbildningen för de framstående och ”starka” barnen inom samhället. Detta för att inte riskera samhällsutvecklingen.

Här fanns även en tanke på att skapa en skola för alla, men denna idé sträckte sig bara över en kort period. Begreppen integrering och inkludering användes inte under denna tidsperiod, men om man tittar på argument i olika debatter under denna tid finns det likheter i tänkandet för en skola för alla. Just uttrycket en skola för alla är, internationellt sett väldigt svenskt. Det står för en skola som är gemensam och sammanhållen för alla barn. I de cirka hundra år som detta begrepp har diskuterats, har det kommit att gälla för allt längre del av skolgången, från folkskolans förlängda skolplikt över försöksverksamhet med nio års sammanhållen enhetsskola. Det var detta som ledde till den nioåriga grundskolan. Eftersom en majoritet av dagens elever fortsätter till den frivilliga gymnasieskolan efter den obligatoriska skolan, pratar vi idag om en 12-årig sammanhållen skolgång (Tossebro, 2004).

Fortfarande, efter alla dessa år är det väldigt oklart vilka som är ”alla” i den sammanhållna skolan. Den historiska utvecklingen av en sammanhållen skola har kantats av problem. Denna problematik kan relateras till en rädsla för att inte behålla en bra kunskapsnivå på skolorna. I dagens skolvärld kommer det fler och fler olika elever och med detta tillkommer det svårigheter för lärare och för dess skolor. Elevers olika behov har ökat med åren, speciellt under 1960-talet då grundskolan genomfördes och den gemensamma skolan blev ett faktum (Tossebro, 2004).

Under dessa år och framåt minskades successivt den organisatoriska särskiljningen i skolformer och uppdelningar av elever. Men parallellt ökade specialundervisningen för elever som ansågs svaga eller hade något funktionshinder eller störning. Denna specialundervisning leddes av speciallärare och blev en etablerad del av skolans traditionella undervisning. Skolan ansåg inte att

detta var differentiering för att tillgodose skolans behov av mer homogena undervisningsgrupper (Tossebro, 2004).

Denna särskiljning ifrågasattes senare av politiker och av utredningen, skolans inre arbete (SIA). SIA kom med förslaget att de nya läroplanerna måste betona betydelsen av en bättre fungerande sammanhållning och en väl integrerad undervisningsmiljö. Genom detta kom begreppet integrering att användas när undervisnings och arbetsformer i skolan utformades. (Tossebro, 2004)

Inom skolan finns det alltid en organisatorisk särskiljning i den planerade och den genomförda undervisningen. Elever möter stora variationer i olika förutsättningar inför skolarbeten som då skall rikta sig till alla barn. Denna nödvändiga särskiljning leds av två huvudskäl som tyvärr arbetar mot varandra. Detta leder ofta till samma resultat, där en uppdelning av elever efter något slags kriterier sker. Dessa kriterier uppkommer dessvärre ofta av starka grupper av beslutsfattare som står emot diagnosticerade "svaga" grupper. Problemet nämns ofta som ett behov av att göra en urskiljning och uppdelning för att kunna ge de "svaga eleverna" den hjälpen de behöver. Det andra problemet är att undanröja hinder i undervisningen så att undervisningstakten inte blir lidande. Det antyds då att de "svaga eleverna" inte kan hänga med i undervisningen och skapar problem och störningar (Tossebro, 2004).

Tideman (2000) skriver att de flesta människorna ser skolans främsta uppgift som att förmedla kunskap, vilket han kallar bokliga kunskaper. Tideman menar att de kunskaperna präglas av fasta minneskunskaper. Denna kunskapssyn gör det väldigt svårt för elever som har problem med att memorera eller se det viktiga i viss information. De eleverna blir då lidande och slutar att vara tysta för att de inte förstår uppgifterna.

Block (2000) talar bland annat om integrering i ämnet idrott och hälsa. Han menar att läroplaner kan vara något som hindrar själva integreringen i skolorna. Vissa mål kan vara för svåra att uppnå för elever med funktionshinder och genom det så blir det ofta en misslyckad istället för en lyckad integreringsprocess. Block ser det viktiga i själva anpassningen av övningar för att integreringen skall lyckas. Varje övning måste läggas på en nivå som går att uppnå (Block, 2000). Fors (2004) skriver i likhet med Block om att anpassningarna är viktiga och kan både vara i "här och nu" situationer och i en form av mer genomtänkta planeringar. Författaren fortsätter med att påpeka att anpassningarna skall betraktas som tillfälliga och som senare kan revideras. Genom att

anpassningar blir till en vana så blir de till slut accepterade av ”mängden” och ses inte som en anpassning utan en del av den ordinarie undervisningen.

Hallonsten, (2000: ref i Tideman, 1999) skriver att det är viktigt att möten sker mellan både funktionshindrade och icke funktionshindrade för att skapa en kunskap om människans olika världar. En koppling till detta gör Fors (1999) när hon benämner vikten i att elever med funktionshinder skall kunna delta på aktiviteter som utförs utanför skolmiljön. Hon menar på att det är viktigt att introducera nya miljöer att vara aktiv i. Detta kan vara allt från parker, skogsområden till simhallar och sporthallar. Fors (1999) och Hallonsten, (2000: ref i Tideman, 1999) är här helt eniga om att det skapar en större acceptans och medvetenhet från resten av samhället till människor med funktionshinder.

Block (2000) vill belysa att det krävs utrymme för att kunna integrera till exempel rullstolsburna elever i idrotten. Det krävs också en acceptans och förståelse från resten av klassen att till exempel en rullstolsburen elev kräver ett visst utrymme, detta är till stor del en säkerhetsfråga (Block, 2000).

## 2.4 Anknytning till styrdokument

I de nationella styrdokumenterna, Lpo 94 (läroplan 1994) står det om att alla människor är lika mycket värda och att skolan måste arbeta för att förmedla den viktiga frågan om sammanhållningen med de svaga och de utsatta. En av skolans uppgift är att låta varje elev finna sitt eget sätt och sin egen art och därefter fungera i samhället.

Under kapitlet Förståelse och medmänsklighet i Lpo 94 skrivs det att ingen diskriminering ska få finnas på grund av en mängd olika kriterier så som till exempel kön, religion, sexuell läggning eller funktionshinder.

Lpo 94 står för en likvärdig utbildning där det står att hänsyn måste tas för elevernas olika förutsättningar och behov. Det är skolan som har ansvar för att elevernas olika svårigheter skall minimeras. Därför måste skolan utveckla olika vägar för att eleverna ska nå sina olika mål. Det finns riktlinjer i Lpo 94 för lärare och hur de skall hantera elever med funktionshinder.

*”Läraren skall se till att alla elever oberoende av social bakgrund och oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande*

*ökar med stigande ålder och mognad” (Lpo94, s.12)*

Efter att andra världskriget upphört i Europa, började en diskussion om hur vår utbildning skulle se ut. Det som vägde tyngst i diskussionen var att en utbildning inte skulle vara något som ett privilegierat fåtal kunde ta del av, utan det skulle vara en grundläggande mänsklig rättighet för alla. 1948 gjordes en deklARATION om mänskliga rättigheter som sedan omarbetades 1989 för att lägga mer tyngd på barnens rättigheter (Persson, 2001)

I december 1993 bestämde FN regler om rättigheter för funktionshindrade i samhället, vilket skulle leda till att personer med funktionshinder i FN:s medlemsländer skulle kunna leva som alla andra. Delaktighet och jämlikhet för funktionshindrade skall uppnås genom att omgivningen och olika samhällsområden är tillgängliga för alla. Lika rättigheter menar att varje människa har lika värde, vilket betyder att individens behov skall styra hur samhällsplaneringen ser ut så att resurserna används rätt för att ge alla individer samma förutsättningar att delta i samhället. I FN:s standardregler står det även att personer med funktionshinder är samhällsmedborgare och därför har rätten till stöd inom utbildning, hälsosjukvård, arbetsmarknad och social service.

Salamanca deklARATIONEN var en ny bestämmelse som kom till 1994 i Spanien, Salamanca och som riktade sig till att integrera elever med funktionshinder. Delaktighet och jämlikhet för elever med funktionshinder var det som skulle strävas efter ([www.sit.se](http://www.sit.se)). Salamanca deklARATIONEN språkar för att skolan skall bli inkluderad och skall kunna ta emot alla barn och deras spridda förutsättningar. Salamanca menar att detta måste vara en helhetssyn på utbildningssystemet och inte bara något för enskilda skolor (Persson, 2001)

Salamanca deklARATIONEN menar att en inklusiv skola har:

- ett pedagogiskt berättigande; skolan måste utveckla sina pedagogiska strategier så att de kan möta alla barns förutsättningar
- ett socialt berättigande; attityder till individer med olikheter måste förändras och detta gör genom att ha undervisning tillsammans
- ett ekonomiskt berättigande; då det är dyrt att inrätta och hålla vid makt komplexa system av olika slag av skolor specialiserade på olika grupper av barn och ungdomar (Persson, 2001)

## 2.5 Teoretisk ansats

Wolfensberger (1972) menar att normalisering aldrig kan uppnås i en segregerad miljö.

Wolfensberger har i grunden tre teorier som leder till en negativ särbehandling (Fors, 2004); Den första av Wolfensberger teorier går under namnet ”undergång”. Undergång handlar om att samhället stöter bort allting som har med funktionshinder att göra. Människor med funktionshinder sågs som onda och avvikande och samhället behövde skydd mot dessa individer.

*”En föreställning att människor med funktionshinder inte skulle tycka att livet var värt att leva” (Fors, 2004, s.20)*

Den andra teorin benämns ”segregering – välgörenhetsmodellen”. Modellen fanns redan från 1800-talet och bygger på medlidande till människor med funktionshinder. Att ta hand om och att erbjuda speciell service till människor med funktionshinder var förslagen. *”Det är ur detta förhållningssätt som de segregerade miljöerna vuxit fram” (Fors, 2004, s.20)*

Den tredje teorin ”tvärtom-teorin”, eller modellen för bot och förebyggande åtgärder är idag den mest dominerande. Det är tanken att problemen som kommer med ett funktionshinder skall betraktas som individpatologiska (individens sjukdom). Modellen för sociala och mänskliga rättigheter påpekar alla individers rätt för att få samma möjligheter i samhället. Med uttrycket ”alla”, följer även de människor med olika funktionshinder med. Denna modell har fördelar på det sättet att de förväntade problem kan förändras och påverkas med hjälp av förbättrad kunskap och genom en förändring av miljön. På detta viset kan människor med funktionshinder uppleva att de har likvärdiga möjligheter som alla andra i samhället. Det gäller att inte titta på problemen som individen har, utan att arbeta med det sociala och de fysiska förhållanden som gör det svårt för människor med funktionshinder.

*”Möjligheterna att reducera problemen ligger i förmågan att bota den individ som drabbats eller att minimera funktionshindret” (Fors, 2004:21)*

Söders (1995) teorier om tre olika mönster för ungdomar med funktionshinder innebär hur de själva reagerar på sitt funktionshinder.

Den första benämner Söder som det ”rebelliska mönstret”. Där hittas de människor med funktionshinder som vägrar att se sig själva eller att bli sedda som funktionshindrade. De delar värderingar och strävar efter att vara en icke-funktionshindrad människa. Deras sociala umgänge

är med icke-funktionshindrade och de ser sig inte som att de tillhör en grupp av funktionshindrade och handikappade. I deras ögon är funktionshindrade och handikappade svaga individer som behöver professionell hjälp. De får sin hjälp eller assistans från informella källor såsom vänner och familjemedlemmar. Deras frigörelse kan ses som en revolt mot den styrande synen där personer med funktionshinder är svaga och behöver hjälp. Idrotten är en viktig del för personer med funktionshinder inom det ”rebelliska mönstret”. De här personerna idrottar ofta tillsammans med icke-funktionshindrade personer. Personerna med funktionshinder får en lockelse av dessa aktiviteter att få möjlighet att uppträda och uppnå resultat, men inte som funktionshindrade. Idrotten är en viktig del för dem i deras frigörande projekt. (Söder, 1995)

Det senaste decenniet har det varit ett mål att integrera personer med funktionshinder i olika utbildningar och i andra yrkesroller. Till en stor del har den här integreringen varit fysisk och organisatorisk. Elever med funktionshinder har blivit integrerade i ”vanliga” skolor och skolklasser, men dock ska det sägas att det har varit varierande beroende på vilka länder som det talas om och vilka handikapp det handlar om. Integrering har inte alltid lett till fullständig social inklusion, men det har tillåtit en generation unga funktionshindrade personer att växa upp i ett normalt samhälle och inte i en segregerad miljö. Genom att personer med funktionshinder har blivit integrerade så har de fått tillträde till ett integrerat samhälle där alla bor och lever tillsammans och genom det lärt sig att se sig själva som fullvärdiga medlemmar i samhället. Söders ”rebelliska mönster” på personer med funktionshinder har gått i normal skola i en integrerad miljö. De är ofta manliga personer och sysslar de med sport så är det ofta inom gymkulturen eller inom starka fysiska sporter så som tyngdlyftning. Dessa människor är ofta väldigt noga med att mäta sina resultat med andra icke funktionshindrade personer.

Det andra mönstret som Söder (1995) benämner är ”balanserat”. Det är balanserat på det sättet att de funktionshindrades värderingar och vänner är delvis från människor med funktionshinder och människor utan funktionshinder. Personerna inom detta mönster tar intryck från både människor och människor med funktionshinder. Här finns unga individer som identifierar sig som funktionshindrade som strävar efter självständighet, men de kämpar inte individuellt utan mer som en grupp till skillnad från det förstnämnda mönstret. Ofta är de medlemmar i en organisation för funktionshindrade där de aktivt deltar i aktiviteter. Själva funktionshindret är en viktig del i deras identitet men deras värderingar och strävan är lika med de individer som är icke-funktionshindrade. De har acceptans och ser inte sitt funktionshinder som något stort problem.

Det tredje mönstret skiljer sig från de två andra mönstren då människorna mestadels umgås med funktionshindrade men de vill umgås med icke-funktionshindrade. Detta mönster går under beteckningen resignation som betyder ”att finna sig i”. De människor med funktionshinder som ses i detta mönster jämför sig med icke-funktionshindrade personer. Dock ska sägas att de har väldigt få icke-funktionshindrade bekanta. Vissa i denna grupp har varit integrerade i skolan men integreringen har bara gjort att skillnaden har blivit större mellan funktionshindrade och icke-funktionshindrade. De har inte varit integrerade med en icke-handikappad umgängeskrets, för deras umgänge oftast består av människor med funktionshinder. De har mycket erfarenhet av rehabilitering och professionell rehabiliteringspersonal, vilket de personer med funktionshinder inte uppfattar som positivt. Oftast vill rehabiliteringspersonal göra om dem till något de inte är. I denna grupp är kvinnor överrepresenterade (Söder, 1995).

I de två mönsterna, balanserat och resignation är idrotten inte en stärkande aktivitet. Speciellt inte för de unga kvinnor som har svårt att frigöra sig då det ligger en tung tradition över kvinnliga roller i dagens samhälle. I det balanserade mönstret ligger idrotten mer som en rehabiliteringsform och deltagandet för personer med funktionshinder kommer naturligt. För de personer med funktionshinder som passar in under resignation blir rehabiliteringen bara ett extra sätt att visa deras handikapp. Detta är också en orsak varför handikappidrotter inte ses som något de skulle vilja medverka i för att deras funktionshinder synliggörs (Söder, 1995).

Söder menar att genom ökad kunskap om integrering har möjligheter för deltagande på lika villkor blivit bättre. I dagens samhälle har individer mer frihet att välja från sina egna tankar. Dock skall sägas att människor med funktionshinder inte alltid har samma möjlighet till val.

### **3. Metod**

Under denna rubrik kommer de olika metoder som använts i denna studie att presenteras.

#### **3.1 Vetenskapsteoretisk utgångspunkt**

##### **Hermeneutik**

Hermeneutiken handlar om tolkning av innebörder i dess vidaste mening och kallas med andra ord för tolkningslära. Hermeneutiken hade sin vetenskapliga början genom att tolka bibeltexter.

Det finns många olika slag av tolkningar inom hermeneutiken. Några exempel kan vara tolkning av olika symboler, förstå meddelanden trots störningar, missuppfattningar eller att förstå en människas livssituation (Wallén, 1993).

En person som arbetar med hermeneutik (= Hermeneutiker) menar att med hjälp av språket kan det intas kunskap om det genuint mänskliga. Motsatsen till hermeneutik kan sägas vara positivismen där intresset ligger i att förklara företeelser, vilket hermeneutiken inte finner relevant (Davidsson & Patel, 1991). Hermeneutik är tolkning av innebörder i texter, handlingar och upplevelser och en tolkning betyder oftast att man visar upp situationer eller vissa sammanhang som kan ligga bakom det som observerades under ett visst samtal. Själva tolkningen måste ske anknutet till ett sammanhang. Det gäller att titta på den situationen som informationen har kommit ifrån och även titta på vad det är för situation läsaren befinner sig. Hermeneutik ses även som en allmän lära, dels om kommunikation och om förståelse (Wallén, 1993).

Brante & Fasth (1982: ref genom Carlsson, 1991) tar upp ett exempel med att tolka samhället. För att förstå samhället måste forskaren tolka de innebörder som involveras i samhället så som historiska skeenden, politik och sociala förlopp.

En forskare inom hermeneutik närmar sig sitt objekt som han/hon forskar om med en förförståelse. Förförståelsen kan vara forskarens kunskap, tankar och känslor och det är viktigt att inte se förförståelsen som ett hinder utan en tillgång för att kunna tolka intervjuobjektet. Här finns en tydlig skillnad mot positivismen som studerar sitt forskningsobjekt bit för bit, och inte som hermeneutikern som försöker se helheten i forskningsproblemet. Hermeneutikern arbetar sedan med helheten tillsammans med delarna för att få fram en fullständig förståelse. Forskaren med utgångspunkt i hermeneutiken hittar inte bara ett beteende hos en individ utan försöker även förstå vad detta beteende innebär för individen (Davidsson & Patel, 1991).



*”Eftersom hermeneutik idag är en mångfasetterad företeelse i vetenskapssamhället är det svårt att exakt beskriva vad som kännetecknar en hermeneutisk ståndpunkt”*

(Davidsson & Patel, 1991, s.26)

## 3.2 Kvalitativ intervjumetod

*”Kvalitativa metoder syftar på forskningsprocedurer som ger beskrivande data”* (Carlsson, 1991, s.9).

Den kvalitativa intervjun kan beskrivas som en ostrukturerad och flexibel intervju som kan vara ganska så likt ett vardagligt samtal mellan två personer. Intervjuaren försöker genom få, men genomtänkta frågor få ut betydelsefulla svar. Intervjumetoden försöker få ut ett ”djup” istället för en ”bredd” i svaren (Carlsson, 1991). Vid kvalitativa metoder försöker den som undersöker att sätta sig in i frågan som gäller och på så sätt försöka se intervjupersonens egen utgångspunkt. Forskaren ska själv försöka bli en aktör under den sociala situation som uppkommer (Carlsson, 1991).

Det empiriska materialet vid en kvalitativ forskning blir ofta väldigt mycket och heterogent. Detta gör att det sällan går att presentera informationen i den form som den samlades in i (Nylén, 2005). Därför är det viktigt att ”data” av olika slag, måste väljas ut eller tas bort, skrivas om och/eller sammanställas i en logisk form (Nylén, 2005). Ambitionen ligger i att begripa och analysera helheten i informationen (Davidsson & Patel, 1991).

Skillnaden mellan kvantitativa och kvalitativa undersökningar kan förklaras genom att kvantitativa står för forskning ”utifrån”, det vill säga att undersökningsledaren håller en viss distans till sina objekt som han eller hon undersöker. Med kvalitativa metoder undersöks det ”inifrån” och med detta menas att forskaren sätter sig in i den frågan som den undersöker genom den intervjuades utgångspunkt (Carlsson, 1991)

Metoden kvalitativa intervjuer valdes för att få en djupare förståelse kring det utvalda ämnet. Genom att intervjuas kring åsikter om integrering skapas det en diskussion om vad individer inom skolverksamheten tycker.

För den som intervjuar gäller det att så korrekt som möjligt kunna återge och tolka den information som framkommer.

*”Syftet med kvalitativa undersökningar är att skaffa en annan och djupare kunskap än den fragmentiserade kunskap som ofta erhålles när vi använder kvantitativa metoder”*  
(Davidsson & Patel, 1991, s.99)

Kvantitativa intervjuer har sin utgångspunkt i på förhand utstakade företeelser, innebörder och egenskaper. Intervjuerna används som ett medel för den undersökningen som har som mål att bestämma vidden av på förhand definierade företeelser, innebörder eller egenskaper (Svensson & Starrin, 1996). När en kvantitativ undersökning genomförs så betonas värdet av att hålla en viss distans mellan försökspersonen och den som undersöker (Carlsson, 1991). Forskaren håller sig utanför och intar informationen så objektivt som möjligt från en observerande position. Vid genomförande av kvantitativa undersökningar följs i regel en bestämd arbetsgång (Carlsson, 1991).

### **3.3 Urval**

I undersökningen intervjuades fyra specialidrottslärare och tre elever. Intervjuszvaren från pedagogerna baseras inte på de intervjuade elevernas funktionshinder. De fyra specialidrottslärarnas arbetsfält är fördelat från Varberg ner till Laholm i Hallands län och arbetar med elever med olika funktionshinder. Könsmässigt är det fördelat med två manliga och två kvinnliga specialidrottslärare. De intervjuade specialidrottslärarna är alla födda på 50-talet och de valdes ut för att de har en lång och även uppdaterad kunskap om elever med funktionshinder. Johansson och Svedner (2001) tar just upp att det är bra om intervjupersonerna jobbat en längre tid om ämnet handlar om svaga och utsatta elever. De intervjuade är även väl insatta i integreringsbegreppet. De har elever som går i årskurserna 1 – 9 och undervisar mellan 40 och 70 elever i veckan. Vi har genom kontakter från dels högskolan och bekanta fått fram intervjupersonerna (Johansson & Svedner, 2001).

De tre eleverna som intervjuades fick vi tag i genom våra kontakter. För att skapa trygghet valde vi att intervju eleverna på platser som de var bekanta med. De fick alla välja om de ville ha med sig en kompis eller annan pedagog som de kände och visste om deras situation. Eleverna gick i grundskolan årskurs 3-6. Könsfördelningen var 2 pojkar och en flicka. Målet

var att intervjua 2 elever av varje kön men på grund av att en vårdnadshavare inte gav sitt medgivande med kort varsel fick vi bortfall på en elevintervju.

### **3.4 Procedur**

Vi valde att göra enskilda intervjuer med alla våra intervjupersoner. Vårt arbete inleddes med 1 pilotintervju som utfördes på en manlig särskolepedagog som är involverad i ämnet idrott och hälsa. Denna pedagog blev kontaktad per telefon. Under pilotintervjun fick vi tydliga tecken på att våra intervjufrågor behövde utvecklas. Det som behövde utvecklas var ordningen på frågorna samt att omformulera vissa frågeställningar. Vissa frågor var för lika och ledde till upprepningar. Vi ändrade ordningen på frågorna så att de intervjuade inte skulle behöva hoppa mellan svar som kan anknytas till varandra. Alla 4 intervjuade specialidrottslärare kontaktade först via E-post för att sedan kontaktas per telefon. Då bestämdes även datum och tid för intervjuerna. De intervjuade specialidrottslärarna fick tillgång till intervjufrågorna några dagar innan själva intervjutillfället för att kunna svara så uttömmande som möjligt.

Vid elevintervjuerna pratade vi först med deras specialidrottslärare/mentor som informerade eleverna och frågade om de ställde upp på en intervju.

Vid intervjutillfällena för både pedagogerna och eleverna användes en bandspelare. Detta klargjorde vi som intervjuade för de intervjuade innan vi satte igång med frågorna.

Tidsintervallerna på pedagogintervjuerna var mellan 25–45-minuter. Tidsintervallerna under elevintervjuerna var mellan 7-12 minuter.

Intervjuerna gjordes mellan veckorna 46-50.

### **3.5 Databearbetning**

Intervjuerna genomfördes med en pedagog eller en elev åt gången för att få fram dennes åsikt och synpunkter. Informationen från våra intervjuer spelades in på en bandspelare som sedan transkriberades ordagrant på en dator. Transkriberingen användes för att den vunna informationen skulle ha reliabilitet, vilket betyder noggrannhet vid mätning (Johansson & Svedner, 2001). Den vetenskapsteoretiska utgångspunkten hermeneutik som vi valt för vår databehandling, innebär en tolkning av innebörder i texter, handlingar och upplevelser (Carlsson, 1991). En forskare inom Hermeneutik brukar ha en viss förförståelse inom det ämnet som det forskas runt. Förförståelse handlar om känslor och tankar om forskningsämnet och det ska ses som en tillgång för att kunna tolka intervjuobjektet (Davidsson & Patel, 1991). Vi hade våra tankar och kunskap om integrering i ämnet idrott och hälsa, vilket gjorde att vi hade lättare att tolka intervjuobjektets situation. Tankarna och kunskapen kommer ifrån våra erfarenheter som

idrottslärare. Den analyserade texten har lästs i den formen som den har blivit transkriberad i för att hitta specifika svar som vi senare kunde lägga in under olika rubriker och kategorier. Genom att lägga om svaren under rubriker och kategorier så var det lättare att analysera och få en överskådlig blick över svaren. Pedagogernas frågor handlade om integrering av elever med funktionshinder och de miljöer och material som används i skolans undervisning i ämnet idrott och hälsa. Elevernas intervjufrågor handlar om upplevelser kring integrering inom idrott och hälsa. Frågorna var ställda för att få ut hur integrering känns för någon som är involverad i begreppet.

### **3.6 Intervjuguide**

Vi började med att fråga idrottslärarna vilken utbildningsbakgrund de har. Därefter frågade vi hur länge de hade varit verksamma i sin yrkesroll för att skapa en bild om hur lång erfarenhet de hade. Vi tyckte även det var viktigt att belysa vilka förutsättningar pedagogerna hade på sitt arbete så som elevantal, timmar i veckan och vilka arbetsplatser de arbetade på.

Fråga 1 och 2 handlar om integrering inom idrott och hälsa och idrottslärarnas syn på begreppet. I fråga 3 vill vi få fram om idrottslärarna har eller har vetskap om det finns elever som inte deltar i idrottsundervisningen. I frågorna 4 och 6 frågar vi om situationer som kan medföra komplikationer i undervisningen med elever med funktionshinder. Fråga 5 ville vi få veta om det finns nog med material och utrymme för att bedriva en verksamhet som kan vara integrerad. I frågorna 7 och 10 diskuteras det om övrig personal och idrottslärarnas samarbete. I fråga 8 omformulerade vi frågan så att vi skulle få reda hur integrering av elever med funktionshinder kan utvecklas. Frågan är ställd annorlunda för att vi inte skulle påverka de intervjuades svar. I fråga 9 är det meningen att få fram hur viktigt ämnet idrott och hälsa är för elever med funktionshinder samt att få reda på ifall andra ämnen påverkas. I fråga 11 behandlas termen livslånga lärande. Vi ville få vetskap om idrottslärarna gör något speciellt för att elever ska bli aktiva på sin fritid och inte bara i skolan.

Under elevintervjuerna var huvudsyftet att få fram deras tankar kring skolan, idrott och hälsa och deras delaktighet i ämnet (fråga 2, 4, 5 och 6). Fråga 7 behandlar elevernas tankar om hur skolan hade kunnat anpassa undervisningen inom Idrott och hälsa. Fråga 8 och 9 handlar om ämnets påverkan på skolan och elevens fysiska aktivitet på fritiden.

Våra frågor är kopplade till vårt syfte som handlar om undersökning om hur integreringen av ämnet Idrott och hälsa uppfattas av pedagoger i skolan och elever med funktionshinder. Vi

utformade våra intervjufrågor efter våra frågeställningar för att kunna svara på dem så bra som möjligt.

### **3.7 Etiskt förhållningssätt**

Intervjuerna gjordes på respektive pedagogs arbetsplats eller skola. Intervjupersonen fick själv välja var han/hon tyckte att det skulle vara bra att genomföra intervjun. Innan intervjun informerades intervjupersonen om arbetets syfte och att de fick ställa avbrytande frågor om de var något som kändes osäkert.

*”Deltagarna skall ha möjlighet att när som helst ställa frågor om undersökningen och få sina frågor sanningsenligt besvarade”*

(Johansson & Svedner, 2001, s.24).

Information om att deras namn och skola inte skulle nämnas i arbetet sades och om de ville så fick de gärna höra av sig till författarna med frågor efter intervjun. Det meddelades även att intervjun skulle spelas in på bandspelare. Intervjupersonerna hade redan innan intervjun tagit del av intervjufrågorna genom ett E-postutskick. Det informerades innan intervjuerna att intervjupersonerna inte behövde svara på alla frågor och att det inte fanns några svar som var fel. Det tydliggjordes även att några svar inte kunde leda till några negativa konsekvenser. Författarna var noga med att påpeka att frågorna behandlas konfidentiellt och att alla intervjuobjekts anonymitet skyddas (Johansson & Svedner, 2001).

Föräldrarna till de intervjuade eleverna kontaktades via ett informationsbrev (se bilaga 2) som förklarade vad syftet var och vad som gällde angående anonymitet och bearbetningen av den insamlade informationen. Författarna fick hjälp av intervjukontakterna som pratade med vårdnadshavarna. *”Om deltagarna inte är myndiga skall målsman informeras och tillfrågas om barnen får medverka”* (Johansson & Svedner, 2001, s.24) Intervjuerna gjordes på elevens skola. I samtycke med en person som kände eleven så valdes en plats ut för intervjun. Eleven fick reda på att den inte behövde svara på alla frågor om den inte ville och att det inte fanns något som var rätt eller fel med dennes svar.

## 4. Resultat

Under resultat presenterar vi den data vi har fått fram från intervjuerna. Vi har tagit fram det relevanta resultatet i varje fråga och presenterar denna data under de valda rubrikerna. Pauser i citat presenteras i texten med flera punkter (...)

### 4.1 Pedagogintervjuer

Resultatet från intervjuerna kommer att presenteras med specialidrottslärares svar först, för att sedan följas upp av de intervjuade elevernas svar.

Pedagog A (PA)= Man, verksam i sin befattning sen 1978, gymnastikdirektörsexamen, 10 högskolepoäng inom Psykosociala handikapp

Pedagog B (PB)= Kvinna, verksam i sin befattning sen 1976, gymnastikdirektörsexamen, 40 högskolepoäng Specialpedagogik

Pedagog C (PC)= Man, verksam i sin befattning sen 1998, speciallärarexamen, speciellt utbildad inom simning

Pedagog D (PD) = Kvinna, verksam i sin befattning sen 2004, speciallärarexamen + psykomotorisk kurs

### Olika synsätt på integrering av elever med funktionshinder

Pedagog A menar att integrering är pedagogers och lärares skyldighet enligt styrdokument. PA menar att pedagoger måste lägga upp sin undervisning så att alla kan delta men att just detta nästan är omöjligt på grund av tre faktorer. De tre faktorerna är elevens funktionsnedsättningar, lokaler och personalen. Den första faktorn handlar om att eleven är så pass fysiskt begränsad att det inte går att anpassa undervisningen. Lokalerna är en viktig faktor för en rullstolsburen elev som måste ha yta för att kunna utöva fysisk aktivitet. Den tredje faktorn är om involverad personal är för enkelspråkig och inte utvecklar sin undervisning.

*”Det finns pedagoger som alltid kör samma undervisning i varje klass oavsett elevernas förutsättningar och har man då någon som avviker mycket, blir detta väldigt svårt att anpassa sig efter. Då får man försöka se till att den här eleven får någon annan som kan möta dennes behov.”(Pedagog A)*

Pedagog B menar att idag styrs integreringsfrågan av personer som har dålig insyn i skolans verksamhet. Idrott och hälsa är ett väldigt känsligt ämne där man syns mycket om man inte är duktig. Pedagog B tycker att det saknas ett mellanting i dagens integrerade skolvärld. Det är

antingen full integrering eller ingen och att det hade varit bättre att lyssna på elevens åsikt mer. Vissa vill inte vara i en integrerad klass och då är det viktigt att låta de eleverna få fram sin vilja.

*”Man blir så utpekad på gympan. Det syns mycket mer än när man sitter och räknar matte i sin enskilda bok. Jag tror att många behöver vara i en liten grupp någon gång i veckan.” (Pedagog B)*

Pedagog C menar att idrott och hälsa inte bara är ett fysiskt ämne utan även ett socialt ämne där man arbetar för att skaffa massa kvaliteter. Därför ser PC att funktionshindrade skall vara med så mycket som möjligt i sin klass.

*”Man måste jobba för att integrering skall fungera och vara ett faktum även i idrott och hälsa”. (Pedagog C)*

Pedagog D lägger tyngden på att vi pedagoger måste arbeta med integreringen som en grundförutsättning och att ha det som en mall under hela arbetet. PD säger att man inte får se att problemet ligger hos individen utan hos personalen och deras inställning. Pedagogen har tagit fram en idé där varje elev med funktionshinder får ta med en kompis på specialidrottens lektioner och det har lett till att PD har hittat nya elever som behöver stöd.

Pedagog A menar att man fortfarande kan ha en integrerad undervisning så länge den funktionshindrade har en assistent med sig under den ordinarie idrott och hälsa lektionen. PA ser inte det som något motsattförhållande till integrerad undervisning utan mer som ett komplement där det pågår en riktad undervisning på individuella färdigheter. Samtidigt är det så att personer med funktionshinder blir hela tiden påmind av sitt handikapp vid integrerad undervisning och mår därför kanske bättre av den enskilda undervisningen.

*”De upplever att de är sämre rent fysiskt för att de inte är så snabba och att de inte kan vara med på flera moment” (Pedagog A)*

Om det finns en bra kontakt mellan specialidrottslärare och ordinarie idrottslärare finns det en bra arbetssituation där man hela tiden vet var den ”vanliga klassen” gör och kan då anpassa specialidrottsundervisningen utefter detta. Då hinner eleven med funktionshinder med det som

resten av klassen gör och läraren får även en bättre bild av vad eleven har problem med, anser pedagog B.

Att inte integrera elever kan vara en väldigt känslig sak menar pedagog C. Genom att flytta en elev från den ordinära undervisningen till specialundervisning blir man utsatt. Pedagog C betonar att man hela tiden måste tänka till som pedagog ifall man gör rätt i vissa situationer.

*”Jag har varit med om elever som tycker det är jättejobbigt att flyttas och då tycker jag att vi är tvungna att lägga till det i bilden och kan till och med överväga att inte göra insatser på det viset” (Pedagog C)*

### **Vilka moment inom idrott och hälsa kan göra integrering svårt?**

Pedagog A förknippade integreringssvårigheter med omklädningsrummet och assistenter till att börja med. PA ser en brist på manliga assistenter vilket kan underlätta omklädningsituationen om man har manliga elever med funktionshinder. Det kan alltså vara pinsamt både för eleven med funktionshinder och resten av klassen att byta om när det är en kvinnlig assistent med i pojkarnas omklädningsrum.

Speciella färdmedel är en sak till som kan innebära svårigheter för integreringen. Om klassen ska till en plats så kanske eleverna skall cykla dit, men med eleven med funktionshinder måste man kolla upp med skjuts och att det finns handikapptoiletter på stället. Det behövs mycket yta för vissa elever och samtidigt en lugn arbetsmiljö utan buller. Pedagog A tycker att de flesta idrottshallar är idag alldeles för bullriga och vissa elever har svårt att ta in undervisningen med för mycket oväsen runt omkring sig. Ett annat moment som kan vara svårt för elever med funktionshinder är orientering. Oftast är det väldigt kuperad terräng överallt och detta kan ställa till det för en kille/tjej i rullstol.

*”Så fort man ska utanför den ordinarie undervisningslokalen så måste man planera och tänka till så man inte behöver avstå bara för att man inte har förberett sig och skapat möjlighet för att vara där”  
(Pedagog A)*

Pedagog C anser att integrering kan vara svårt när man träffar på elever som är rent fysiskt svaga. Eleven orkar helt enkelt inte att genomföra fysiska aktiviteter. Detta gör att det krävs extra mycket



av både idrottsläraren och kamraterna i klassen. PC menar på att eleven kan känna sig utanför om de inte klarar av den fysiska ansträngningen.

Friidrott är en sak som pedagog B tar upp som en komplikation. Friidrott handlar mycket om att ta sats och att springa. Här blir det jättesvårt för till exempel en rullstolsburen elev att genomföra dessa övningar. Pedagog B menar på att idrottsläraren måste tänka på detta och lägga in övningar som även kan genomföras sittande. Vidare så är bollspel på stor plan ett hinder för många som har funktionshinder. Dels för att eleven måste röra sig över stora ytor och dels för att det är svårt att hinna med i de snabba bollspel som ofta används i ämnet idrott och hälsa. Där kan det vara svårt att bli integrerad och delta till fullo menar pedagog B.

Ett enkelt tips är där att som pedagog B säger:

*”Har man en elev som för något skäl inte kan använda sina ben eller händer så är det lättare att ha bollövningar och lekar i mindre grupper än hela spelet” (Pedagog B)*

Genom att idrottslektionen har ett lite annorlunda upplägg så kan fler delta och på det sättet bli integrerade i undervisningen.

Liksom pedagog A ser pedagog D ett problem med integrering i själva omklädningsrummet. PD nämner att duschen är den mest sannolika platsen i skolan där det kan förekomma mobbing. Pedagogen ser hela tiden komplikationer med integrering om man som lärare inte anpassar sin undervisning till olika nivåer.

*”Har jag en kille som sitter i rullstol, så är det klart att han skall vara med sin klass. Det är ju grundprincipen” (Pedagog D)*

## **Utrymme och materials påverkan på integrering**

Pedagog A menar att dennes verksamhet inte har problem med materialfrågan, då de får fria händer att köpa in det material de vill ha. Pratar vi däremot om grundmaterialet ute på skolorna så lämnar det en del att önska. PA menar att det gäller att kolla upp materialet på varje skola för att se vad det finns till förfogande innan en planering av specialidrottslektionen sker. Just frågan kring utrymme så är det oftast ett problem ute på skolorna. Det är så många som använder idrottshallar utöver den vanliga skoltiden och ibland tycker pedagog A att han blir åsidosatt.

Idrottssalen är en av det mest utnyttjade lokalerna på skolan. Vidare menar PA på att specialidrottslärarna ibland blir bortglömda vid andra arrangemang på skolorna som gör att specialidrotten blir inställd på grund av dålig information. Oftast handlar det om att idrottssalen är uppbokad och då måste specialidrotten flyttas eller bli inställd helt och hållet tack vare salsbrist.

*”Man har ju tryckt ihop mer och mer elever per skolenhet och det finns ju ett ekonomiskt ställningstagande bakom det det va, det gör ju att det är väldigt svårt på vissa ställen att få tid i gymnasalen för att bedriva den specialgymnastiken” (Pedagog A)*

*”Jag har bedrivit specialundervisning i entrén till skolmatsalar och i grupprum...” (Pedagog A)*

Pedagog B menar att det saknas biutrymmen på skolorna. Biutrymmen hade kunnat göra att undervisningen hade kunnat utformas på ett bättre sätt, detta tack vare att eleverna som är i svårigheter då hade kunnat göra andra aktiviteter vid sidan om den vanliga undervisningen. Pedagog C säger här att det hade underlättat om det fanns ett rum jämte den ordinarie gymnastiksalen där de hade kunnat bedriva en alternativ undervisning. Detta för att kunna göra lektionen så effektiv som möjligt och för att kunna ge eleven/eleverna så mycket kunskap som möjligt. Det behöver inte alltid vara positivt med biutrymmen då de ibland ligger i helt andra lokaler som är svåra att nå menar pedagog B på.

*”På en skola så har de bandy och pingisrum i källaren, men om vi ska gå dit måste vi ta trapporna och det tar ju lite tid och det är inte positivt att behöva gå iväg någonstans för att komma dit. I och för sig kan man ta trapporna, men det går ju inte när man har rullstol” (Pedagog B)*

Pedagog D menar precis som de andra pedagogerna att deras egna medhavande material är bra och att de kan skaffa de saker som de behöver, men när det kommer till materialet ute på skolorna så brister det ofta. När PD pratar om utrymme så är hon upprörd över en nybyggd idrottshall i området. Idrottshallen byggdes utan bommsystemet och är inte konstruerad med räck. PD påpekar att just bommar och räck används flitigt under specialidrottslektionerna. Den intervjuade nämner även att man som specialidrottslärare ibland kan känna sig undanskuffad och att specialidrotten får gå åt sidan.

*”Det har hänt att dagis anser sig ha företräde för en enskild elev ja, skolstyrelsen har stor makt” (Pedagog D)*

## **Vad innebär aktiviteter utanför skolmiljön för integreringen?**

Alla aktiviteter utanför skolans normala område bidrar med resor vilket kan försvåra situationen för oss pedagoger anser pedagog C. Det blir väldigt tidskrävande när det blir taxi eller bussresor från plats 1 till 2. Pedagog A tar här upp att det kan ligga svårigheter i att ta sig till olika aktiviteter utanför skolans område. Dels kan det vara de med fysiska funktionshinder som har svårigheter att ta sig fram i en icke handikappvänlig miljö och även de med andra funktionshinder som blir störda när de kommer till en okänd miljö, där det kan finnas allt från ljud som de inte känner igen eller andra förutsättningar som gör att det är svårt att bedriva verksamheten.

*”Det kan vara väldigt skrämmande för dem och nästan omöjligt att ta sig in i en simhall som är jättetaskig akustik i exempelvis”  
(Pedagog A)*

Vidare tar pedagog A och B upp bland annat den obligatoriska delen orientering som ett problem i integreringsprocessen för elever med funktionshinder. Dels är orienteringen en obligatorisk del i läroplanen och dels ett bra tillfälle att komma ut i naturen. Största problemet är de som har fysiska funktionshinder och till exempel sitter i rullstol. I skog och mark är det inte alltid så lätt att ta sig fram med rullstol. Pedagog A nämner att vissa skolor har bättre förutsättningar att bedriva orientering för elever med funktionshinder. Pedagog B menar dock att genom förberedelser och flexibilitet så kan elever med fysiska funktionshinder oftast kunna vara med i den ordinarie klassen. Detta genom att det går att lägga ut specialbanor som gör det lättare för rullstolsburna individer att klara av. Ett problem som pedagog B belyser är den återkommande faktorn kommunikation och dess brister. Pedagog B menar att skolans personal brister i sin kommunikation till specialläraren, vilket i slutet påverkar eleven som blir utan undervisning. Orientering är, enligt PB en sådan aktivitet som tar mycket tid att förbereda för att det skall ge någonting för eleven.

*”När man har arbetslag så blir det kanske så att arbetslag 1 har orientering. Då har man bara pyst iväg och jag har inte på förväg hunnit lägga någonting för den här eleven som är med i gruppen”  
(Pedagog B)*

## Vad behövs för att integrering skall utvecklas i en positiv riktning?

Pedagog A beskriver en lokal som är så stor att det hade gått att dela upp klassen i små grupper . Det måste finnas plats, material och mer vuxna för att det skall fungera. PA menar att vuxna inte bara behöver vara idrottslärare utan någon som är väl insatt i elevens funktionshinder. På detta sätt kan han eller hon komma med tips och bli ett hjälpmedel istället för åskådare.

*”Det handlar om att ta bort begränsningar, skaffa mer utrustning, extra personer och ha stora lokaler” (Pedagog A)*

Pedagog B kommenterar själva upplägget av en lektion där uppvärmningslekarna hade varit upplagda på det sättet att alla hade kunnat delta, även en rullstolsburen eller en som går dåligt. PB fortsätter sen genom att berätta att det inte är fel att dela upp klassen för att spela rullboll eller cirkelträning på ena halvan och spela innebandy på den andra. Det viktigaste är att ge eleverna alternativ och att det skall vara alternativ som ger någonting. PB tycker att det bästa hade varit om en elev med funktionshinder är med klassen en gång i veckan och i specialundervisningen i idrott och hälsa den andra gången.

*”Man skall ha möjligheten att vara med på någonting som man klarar och det skall inte bara vara att studsa boll i ett hörn och att man inte klarar av att vara med på de andra sakerna” (Pedagog B)*

Pedagog C anser att stämningen i klassen är en viktig del för att integrering skall lyckas. Har idrottsläraren skapat ett klimat som tillåter eleverna att misslyckas finns det en bra grund att stå på. En elev med funktionshinder måste få en möjlighet att få sin lektion på sitt sätt. Eleven måste få bidra och att delta, fast på ett anpassat sätt så att den får ut så mycket som möjligt.

*”En lektion hade man kunnat köra rullstolsbasket. Då blir det helt plötsligt viktigt att kunna köra rullstol och studsa, fånga och kasta bollen samtidigt. Då blir ju den eleven stjärna. Det hade varit en ultimät lektion” (Pedagog C)*

Pedagog D har sin tanke på en stor idrottshall som hade kunnat delas upp, och elevantalet hade varit cirka 25 elever plus en elev med funktionshinder. Ansvarsmässigt hade två stycken idrottslärare hållit i lektionen samt en assistent för eleven med funktionshindret. PD fortsätter att

berätta att då hade det gått att ha parallella aktiviteter nästan varje gång eller till och med samma, men på olika nivåer. Då hade eleverna kunnat välja nivå med stöd av pedagogen .

*”Att man hade kunnat välja så hade det nog blivit jätkligt  
bra men Sverige går bra men man satsar inte på skolan”  
(Pedagog D)*

## **Hur påverkas elever med funktionshinder av idrott och hälsa?**

Pedagog A tycker att man som pedagog kan styra många egenskaper hos elever genom idrott och hälsa. Genom att bygga upp elevernas kondition, så orkar eleverna mer och har därför lättare att koncentrera sig.

Pedagog B anser att om eleverna lyckas i idrotten så stärks deras självkänsla och då vågar de prova på nya saker. Eleverna lär sig att det går att lyckas genom att kämpa lite. PB menar att man måste som pedagog hela tiden ge utmaningar på rätt nivå. Klarar de utmaningarna som är lagom svåra får de självförtroende nog för att utmana sig själva. PB pratar om elev som lyckades bra på simundervisningen och efter det visade tydliga förbättringar i ett annat ämne.

*”De känner att man lyckas med något som man inte trodde.  
Hittar man det som idrottslärare har man kommit långt”  
(Pedagog B)*

Pedagog C kopplar idrottens betydelse till sammanhållning där det finns ett gemensamt ansvar och där det går att göra saker i grupp. Idrott och hälsa lektionerna handlar om att få röra på sig och ger inte idrottslektionerna det, så är det klart att de lektionerna efter den misslyckas. Idrott och hälsa lektionerna måste även innefatta en förståelse för eleverna att fysisk rörelse är en viktig faktor i livet för att du skall må bra.

*”Man kan säga att man har bra betyg i Matte, Svenska och  
No men mår du inte bra så kvittar det. Då sitter man där  
med sin onda rygg, övervikt etc.” (Pedagog C)*

Pedagog D pratar om att elevernas funktionshinder ofta bidrar till att de har en svag kroppsuppfattning och därav en dålig självkänsla. Då tror PD att specialidrotten eller anpassad idrott i en mindre grupp kan förbättra den självkänslan så att det kan hjälpa dem i andra ämnen. Får eleverna lära känna sig själva hjälper det till i det sociala samspelet med.

## **Specialidrott; positivt eller negativt enligt övriga lärare/rektorer?**

Alla de intervjuade pedagogerna har fått samma positiva känsla av övriga klasslärare och rektorer. Pedagog A menar att övrig personal förstår hur viktig specialidrotten är för eleverna, speciellt den motoriska biten. Eleverna är inne i en testperiod och därför är det så viktigt för dem att lyckas. Eleverna själva upplever det som roligt som pedagog A har uppfattat det. Det ryktet sprider sig snabbt mellan lärare och rektorer på skolorna.

Pedagog B tycker känslan är positiv men nämner att det kan vara en nackdel för klasslärarna ibland. PB menar att klasslärarna inte behöver tänka till så mycket utan får mycket tips från specialidrottslärarna och slipper anstränga sig själva.

Pedagog C säger att det oftast är en positiv bild från övrig personal, men att man som speciallärare kan bli lite bortglömd ibland. När det är schemabrytande verksamheter kan det vara så att personalen glömmer säga till specialläraren och detta leder till en inställd lektion utan förvarning.

*”Det kan vara att man blir bortglömd ibland. Man jobbar ju inte på skolan så man har inte den här nära kontakten och personalen kanske är vana av att det sprids” (Pedagog C)*

Generellt tycker pedagog D att känslan är positiv från övrig personal men att det kan skilja på vissa skolor i tanken om specialidrott. På en del skolor måste det finnas ett funktionshinder för att de skall få specialundervisning. PD jobbar även med sådana elever utan ett utnämnt funktionshinder så som övervikt eller dålig självkänsla. Detta kan enligt PD, bero på klimatet mellan rektorer och klasslärare och ibland hur traditionerna ser ut på skolorna. PD har även upplevt på vissa skolor att det lyfts ut en elev till specialidrotten för att eleven är livlig och behöver röra på sig mer. PD ser inte var problemen ligger hos eleven utan tycker att det ibland kan vara en pedagogisk fråga.

*”Jag tar ju emot barn som bara har motoriska brister eller dålig självkänsla eller elever med övervikt som har dålig självkänsla” (Pedagog D)*

### 4.3 Elevintervjuer

Elev A (EA): Pojke, årskurs 5, blodsjukdom.

Elev B (EB): Pojke, årskurs 6, cp-skada (förlamning genom hjärnskada) i fot och motoriksvårigheter.

Elev C (EC): Flicka, årskurs 3, muskelsjukdom = förtvinande av muskler.

#### Inställning till idrott och hälsa

Elev A uppskattar idrott och hälsa lektionerna och ser inget problem med ämnet medan EB har problem med sin cp-skada i foten. Trots detta tycker EB att idrotten gå bra. Elev C som går med hjälp av en rollator finner att idrotten är sådär.

*” Jo, det är sådär att min fot krånglar lite och jag kan ha lite svårt med min fot men annars är det väl okej. Det går bra tycker jag” (Elev B)*

*”Jag tycker idrotten är sådär” (Elev C)*

#### Skolans insatser

Elev A uppfattar det som att skolan inte har gjort så mycket utan att insatserna kommer ifrån habiliteringen som skaffar fram hjälpmedel. Elev B menar att han inte har behövt så mycket extra hjälp och elev C är inte medveten om någon insats. EA säger dock han hade velat ha mer slöjd och idrottstimmar i idrotten. EB tycker inte att något saknas med skolans insatser för att den extra idrott han har hjälper mycket. EC tycker att skolgången går bra och saknar inte något mer stöd.

*”Skolan är väl inte.....får mest hjälp från habiliteringen med hjälpmedel och så” (Elev A)*

*”Det är bra som det är.....extra gympan hjälper jättemycket” (Elev B)*

## **Känner eleverna sig integrerade?**

Elev A uppfattar inte sig själv som utanför och får vara med hur mycket som han orkar. Elev B känner att han deltar på samma villkor som de andra i klassen och elev C säger att hon inte kan vara med på allt inom idrott och hälsa.

*”Lite.....kan inte vara med på allting som de andra eleverna gör” (Elev C)*

*”Nej, jag känner mig inte utanför, det har jag inte gjort” (Elev A)*

## **Förändringar inom idrott och hälsa**

Elev A vill se mer skridskoåkning i skolan och säger att han vill ha mer idrottslektioner. Elev B tycker inte att det behövs någon förändring inom Idrott och hälsa som det är nu. Elev C är likasinnad och tycker idrotten går bra när hennes assistent är med.

*”Det går bra. Min assistent är med” (Elev C)*

*”Jag skulle vilja ha mer slöjd och idrott” (Elev A)*

## **Aktiviteter på fritiden**

Både elev B och elev C har varit och är aktiva inom simning. Detta är en aktivitet som de uppfattar som rolig. Elev A sysslar inte med någon idrottsaktivitet på fritiden.

## **Övrig information**

Elev A har i vanliga fall idrott 2 pass tillsammans med sin klass, men vid vissa tillfällen då eleven mår sämre på grund av sitt funktionshinder blir det att han inte kan delta fullt ut.

*”Jag får vara med på så mycket som jag orkar” (Elev A)*

Elev B har 2 idrottspass i veckan. På båda passen är han integrerad med sin klass. På ett av passen har han med sig en specialidrottslärare från kärnhuset.

*”Specialidrottsläraren kom och hämtade mig och jag bara.....*



*ska jag föras bort eller? Så var det bara att jag skulle ha lite gympa på tisdagar” (Elev B)*

Elev C har 2 idrottspass i veckan. På båda passen är hon integrerad med sin klass och hon har med sin assistent som hjälper henne på varje pass.

## 5. Analys och diskussion

Integrering är något som dagens skolvärld ständigt skall eftersträva. Vårt arbete bygger mycket på hur integreringen av elever med funktionshinder fungerar i ämnet Idrott och hälsa. Som det står i Skollagen, (1985) under fliken skolans värdegrund och uppdrag skall undervisningen anpassas efter varje elevs förutsättningar och behov. Skolan har också ett särskilt ansvar för de elever som har av olika anledningar svårigheter att uppnå målen. I våra pedagogintervjuer understryker alla de intervjuade att integrerad undervisning är någonting att sträva efter. Men att i alla lägen fungerar det inte alltid att integrera. Pedagog A menar att det är viktigt att försöka lägga upp sin undervisning på ett sätt så att det passar alla, men att det är nästintill omöjligt på grund av 3 faktorer. De faktorer som han vill poängtera är elevens funktionsnedsättning, lokaler och personal. Tideman (2004) tar upp saknaden av resurser och knyter det till exkludering. När skolan saknar resurser för att möta varje elevs förutsättningar blir elever hindrade i sitt lärande och därmed exkluderade.

Pedagog C ser integrering inom idrott och hälsa som fysisk men även en social tillvaro. I ett bra socialt nätverk utvecklas elever som individer. Tossebro (2004) skriver att genom att ha ett bra socialt nätverk så kan det fungera som ett avgörande stöd i en pressande livssituation och underlätta tillvaron. Samhället kan genom föreningsliv inom idrotten ge stöd till individer med funktionshinder genom att vara ledare, förälder eller kamrater. Detta kan kallas det sociala nätverket. Dessa resurser kan användas som känslomässiga, materiella, informativa och kamratstödande (Kristén, 2000). Tideman (1999) skriver att socialintegration är när individer med funktionshinder ofta kommer i kontakt med en icke funktionshindrad person. Lindqvist och Sauer, (2007) skriver att det är viktigt att personer med funktionshinder är involverad i olika nätverk och sociala grupperingar för att få in personen i samhället.

Som pedagog B talat om tidigare så styrs integreringsfrågan ofta av personer som har dålig insyn i skolans verksamhet. Tossebro (2004) menar att det finns två särskiljningsgrupper som vardera påverkas av personer som sitter i ”starka grupper” på skolorna. I en av grupperna kan personen beskrivas som en ”svag” elev som är ett hinder för undervisningen, dels för att de kräver mer av pedagogerna, men också som ett störningsmoment och hinder för de andra eleverna. Den andra gruppen består av att individer med svårigheter i skolan som blir exkluderade och får sin undervisning genom hjälp ”utifrån” klassen. Här kan en av Wolfensbergers teori identifieras. Han talar om ”segregering – välgörenhetsmodellen” som en del i att bli exkluderad från exempelvis en undervisningssituation. Genom att individer med

funktionshinder blir omhändertagna och får speciell service så blir situationen onormal. Alltså individen med funktionshinder blir inte integrerad i undervisningen. Detta kan tolkas både positivt och negativt beroende på vad individen som det handlar om tycker.

Pedagog B menar på att det finns många olika aspekter att tänka på när det gäller integrering, som till exempel vad eleven vill och vilket funktionshinder han eller hon har.

Pedagog C säger även här att det är en väldigt känslig sak att lyfta ut en elev från en ordinarie undervisningen. Pedagog C menar fortsättningsvis att det gäller att tänka till en extra gång om beslutet är rätt. Elev B benämner detta med att bli utflyttat först som en hemsk tanke, men ser det sen som inget onormalt eller konstigt.

Inte minst ska man tänka på vad eleven vill och hur den tänker angående integrerad undervisning. Tideman (1999) tar upp denna problematik under kapitlet ”attityder till integrering”. Där skriver han att när det är svårt att se vilka följder som integrering får så är det frestande att säga att det är eleven med funktionshinder som skall själv bestämma och avgöra sin inlärningsituation. Dock så kan det vara problematiskt när det handlar om yngre barn och elever med utvecklingsstörning. Där vill Tideman (1999) att vårdnadshavare eller annan berörd kontaktperson för dennes talan. Elev B berättar att han var omedveten om beslutet att ha specialidrott men att det blev en positiv utgång när han nu ser det som extra idrott på en veckodag.

Pedagog C anser att om elever med svåra funktionshinder skall få ut något och känna sig integrerade i idrott och hälsa, krävs det mycket av idrottsläraren. Precis som Fors (2004) skriver så krävs det mycket av den enskilde idrottsläraren. Dennes attityd och engagemang kan vara avgörande för hur väl integreringen fungerar. Arhammar Tjernström (2000) skriver i sin rapport att idrottslektionerna ofta är dåligt anpassade till elever med funktionshinder. Speciellt i de skolor som har få elever med funktionshinder. Detta medför att integreringen inte får en positiv utgång.

Block (2000) beskriver idrottsläraren och läroplanen som ett hinder till integrering. Block undersöker andra länders läroplaner och skriver att läroplanen kan vara ett hinder för integreringsprocessen på grund av att den inte är anpassad och lämplig för människor med funktionshinder. Ett exempel som Block tar upp är att det står i läroplanen att eleverna skall kunna spela ”lacrosse”, vilket är en omöjlighet för exempelvis blinda. Han skriver vidare att under idrottstimmar får en integrerad elev med funktionshinder ofta arbeta med samma

övningar som resten av den ordinarie klassen. Här menar Block att anpassning av övningar är viktigt för att elever med funktionshinder skall få ut så likvärd utbildning som möjligt. Precis samma tankar redovisas av pedagog B. Hon menar att det är viktigt att ha en bra kontakt mellan den ordinarie idrottsläraren och specialidrottsläraren. På detta sätt kan specialidrottsläraren följa den övriga klassens aktiviteter och anpassa övningarna så att de blir uppnåeliga för eleven med funktionshinder. Utav elev C kom det fram att denne inte kunde vara med på alla aktiviteter under idrottslektionerna. Då är det viktigt att kunna anpassa undervisningen så att ”alla” kan vara med så mycket som möjligt.

Vidare fyller pedagog D på och menar att problemet ofta inte ligger hos individen utan att det ofta ligger hos personalen och deras inställning. Det är eleven med funktionshinder som undervisningen handlar om. Det finns ingen annan som vet hur det känns inne i kroppen hos den funktionshindrade. Flera av de intervjuade påpekar hur känsligt ämnet Idrott och hälsa är. Det är ett ämne där det inte riktigt går att gömma sig, du kan inte sitta och titta ner i en bok och dölja dina dåliga resultat. Det märks på elev C att idrotten är ett känsligt ämne i hennes kroppsspråk. Hon tycker undervisningen är sådär och kanske är detta på grund av muskelsjukdomen som hon har som gör att kroppen blir svagare.

Vi tror på integrering men inte som den bedrivs ute på många skolor idag. Som lärare i dagens skolmiljö finns det väldigt knappt om tid och ibland även bristande kunskap på hur integrering skall formas för att bli så bra som möjligt. Att ha elever med funktionshinder kräver både tidsmässig planering och kunskap om funktionshindret (Arhammar Tjernström, 2000). Det gäller att försöka se varje elev och att individanpassa. En av de intervjuade pedagogerna menade på att det finns olika faktorer som försvårar integreringen och med dessa så blir det svårt att individanpassa undervisningen i helklass. Vi tror att det finns en vinning i att integrera, men på vems villkor? Är det så att integreringen bestäms ”över huvudet” på eleven med funktionshinder så är det mer till en nackdel. Som pedagog A säger;

*”Personer med funktionshinder blir hela tiden påmindas av sitt handikapp vid integrerad undervisning och mår därför kanske bättre av den enskilda undervisningen”(Pedagog A)*

Det sociala nätverket som en av våra intervjupersoner tagit upp är en av de viktiga delarna av integreringsbegreppet. Det finns för och nackdelar med integrering, men den sociala delen att

få känna delaktighet med fler elever och vuxna under idrotten tycker vi är nog så viktig och kan vara en anledning till att integrera i större utsträckning. Eftersom eleverna hade både undervisning enskilt och med sin klass, tror vi att de får utlopp för ett positivt socialt samspel.

Fors (1999) understryker hur viktigt det är att elever med funktionshinder deltar i aktiviteter utanför skolmiljön. Fors fortsätter med att lägga tyngden på hur viktigt det är att introducera nya miljöer för elever med funktionshinder. Tittar vi på pedagog A:s tankar håller han med om att aktiviteter utanför skolmiljön är viktiga men understryker samtidigt att det är jätteviktigt att planera och kolla upp den nya miljön som kommer. Allt för att eleven med funktionshinder skall ha fått möjlighet att delta och inte behöva avstå för att pedagogen inte har anpassat övningarna sett till miljöombytet. Pedagogerna A och B tar upp den obligatoriska delen orientering som en viktig aspekt för att knyta an det till friluftsliv. Detta kan innebära svårigheter enligt pedagog A och B med rullstolsburna elever. Den kuperade terrängen kan vara svår att bemästra, men även här handlar det om förberedelser. Kristén (2004) sätter just friluftsliv som en viktig punkt för elever med funktionshinder. Detta är en utomhusaktivitet som gör att utrymmet blir obegränsat, vilket är motsatsen till vissa inomhussporter som kan begränsa chanser till utövning.

Ytan är också en viktig faktor när det gäller fysiska aktiviteter både på skolan och under aktiviteter utanför skolmiljön menar pedagog C. Block (2000) skriver just detta och menar på att ytan även är en viktig del i integreringsprocessen. Främst gäller detta rullstolsburna elever som förståeligt kräver en större yta att röra sig på. Det kan handla om allt från säkerhetstankar till mer praktiska skäl. Pedagog C benämner bland annat att hon bedrivit idrottsundervisning i en kyrka i brist på lokaler. Pedagog A säger att handikapptoiletter är en detalj som måste kollas upp och finns det inga i närhet till den utemiljön som eleven befinner sig i kan det påverka integreringen.

Pedagog C har lång erfarenhet av simning och det är en aktivitet som passar många elever med funktionshinder. Arhammar Tjernström (2000) lägger tyngd på hur viktig själva simdelen är inom idrott och hälsa. Simträning fungerar oftast för många olika funktionshinder och är något som tränar kondition, koordination och muskler. Tittar vi även på våra elevintervjuer märker vi att elev 2 och elev 3 har sysslats och sysslar med simträning. De uppfattar simning som något roligt och något som alla kan vara med på. Dock så kan simhallen vara ett problemområde för integreringen. Många individer med funktionshinder

tycker det är obehagligt med akustiken i en simhall säger pedagog A. Vidare menar han på om det är till nytta eller mer till en nackdel att utsätta en elev för den pressen som kan uppstå.

Fors (1999) och Hallonsten (2000: ref i Tideman, 1999) tar upp att möten mellan icke funktionshindrade och funktionshindrade är väldigt viktiga för att skapa en kunskap om olika människors levnadsvillkor. Vi använder här oss av den sociala modellen genom Oliver (1990: ref i Lindqvist & Sauer, 2007) som menar att funktionshindret är skapat av samhällets otillräckliga sätt att möta alla sorters människor. Att människor med funktionshinder är ute i verkligheten och delar med sig av sina upplevelser så skapas det en acceptans. Med detta i åtanke så kan det överväga det negativa med allt vad det kan innebära med olika störningsmoment och andra hinder. Teorin Wolfensberger har tagit fram som Fors (1999) benämner som ”tvärtom teorin”, menar de att det går det att integrera så länge samhället och miljön är villig att ta åt sig kunskap och se möjligheter istället för hinder för de människor som har funktionshinder. Detta är något som arbetets intervjupersoner håller med om, men även påvisar att det finns svårigheter i.

Vi tror att aktiviteter utanför skolan hjälper elever med funktionshinder att hitta en identitet. Genom att ha något att syssla med utanför skolan så hittar eleverna en ny identitet som inte behöver ha anknytning till skolvardagen. Eleverna hittar något roligt som de intresserar sig för och kanske drar med sig en positiv känsla till skolan. Samtidigt är det viktigt enligt oss att inte bara ha idrottsliga aktiviteter i skolmiljön, utan komma till nya miljöer och upptäcka nya platser. Vi tror att elever med funktionshinder då får rikare erfarenheter som kan bidra till en positiv utveckling. De intervjuade eleverna som sysslade med simning på fritiden pratade väldigt varmt om dessa aktiviteter och vi som intervjuade märkte att de var stolta som höll på med någon aktivitet på fritiden. Genom att vi pedagoger visar olika miljöer för elever med funktionshinder, kan eleverna ta till sig något som verkar intressant och roligt och börja utöva den eller de aktiviteterna på sin fritid. Det kan även som både rapporter och teoretiker säger skapa en större kunskap för andra elever och samhällsmedborgare som i långa loppet gör så att människor med funktionshinder blir integrerade i samhället

Vi vill även påvisa genom våra intervjuvar och analysen att det inte är så enkelt att skapa en integrerad undervisning. Som pedagogerna nämner finns det många hinder som skall övervinnas och det är tids och resurskrävande. Även om pedagoger och elever ser positivt på integrering så finns det fall där det kanske är bättre att exkludera och försöka hitta andra

alternativ. Precis som pedagog C säger i intervjun så kan det vara väldigt svårt att integrera elever som verkligen inte orkar göra några av aktiviteterna som resten av klassen gör. Pedagog C menar att vi pedagoger måste tänka efter om integrering i ett sådant fall är det rätta. Återigen kan vi avläsa att det är bra med integrering men till en viss grad.

Återigen kommer lokalfrågan som en del i utveckling av att kunna integrera i större utsträckning. Pedagog A, B och D menar på att större lokaler som varit delbara där idrottsläraren kunde anpassa undervisningen på flera olika ytor skulle kunna göra att integreringen utvecklas. Detta nämner vi tidigare och refererar från vad Block (1999) skriver angående större ytor som en faktor till att lättare kunna integrera.

Pedagog A och D menar även på att mer pedagoger och vuxna i undervisningen underlättar integreringen. Pedagog A fortsätter och säger att den ”vuxna” inte behöver vara idrottslärare, utan det viktiga är att personen är insatt i individens funktionshinder. Lexell (2004) talar om den fysiska träningen och vikten av att den omhändertagande personalen får den kunskap som är den bästa för att uppnå resultat. Pedagog C säger att stämningen i klassen är något som är viktigt för att integreringen skall fungera. Har en klass ett positivt arbetsklimat där det är okej att misslyckas blir integreringen lättare. Genom att ha ett förstående arbetsklimat är det mycket lättare för en idrottslärare att anpassa aktiviteter så att övningarna passar alla elever. En idé som pedagog C vill använda sig av är att ha en rullstolsbasketlektion. Har du som lärare en rullstolsburen elev blir plötsligt han eller hon i blickfånget och kan briljera med sina kunskaper.

De andra eleverna får då prova på att vara i eleven med funktionshinderns skor och känna på hur det känns att sitta i rullstol och samtidigt utöva idrott. Hallonsten (2000: ref i Tideman, 1999) skriver om att skapa ett förstående klimat mellan elever och elever med funktionshinder. Hallonsten menar att genom möten mellan de båda världarna skapar man kunskap om varandras livssituationer och med detta följer acceptans.

Söder (1995) talar vidare efter sina tre mönster och påstår att genom ökad kunskap för integrering har deltagandet på lika villkor förbättrats.

Enligt oss, författarna bakom detta arbete är det väldigt viktigt att integreringen fortsätter att utvecklas. Vi tror mycket på ett positivt och tryggt arbetsklimat för eleverna för att förståelse skall vinnas hos alla parter. Genom att skapa en känsla av att få misslyckas i en idrottshall vinner man mycket i förståelse hos eleverna. Vi pedagoger måste jobba med att skapa ett förlåtande klimat

hos eleverna så att ingen individ känner sig osäker för att komma på idrottstimmarna. Även vi frågar efter stora idrottssalar som går att dela upp för att skapa mer plats åt både ”vanliga” elever och elever med funktionshinder. Det är inte bara platsen i sig utan alla elever behöver sin plats för att kunna uttrycka sig i den fysiska aktiviteten.

Att lyssna på eleven är något som kan vara både bra och dåligt beroende på olika faktorer enligt oss. Givetvis måste vi pedagoger vara lyhörda och anpassa oss efter vad eleven säger. Vill han eller hon verkligen inte göra något så går det inte att tvinga fram resultat. Men ibland kan elever ta den lätta vägen ut så att säga. Vi menar att en elev med funktionshinder kanske inte tycker att det är så jobbigt att göra en speciell övning, men har inte lust eller känner inte för det just den dagen. Här är det viktigt att skapa en nära kontakt med eleverna, vilket gör att det blir lättare att känna av vad som är allvar och lek hos en elev. Då är det viktigt att ”pusha” eleven och verkligen visa att det finns en tro på eleven. Att lyssna på eleven kan vara nog så viktigt vid utomhus- och -friluftaktiviteter. En elev gillar kanske som elev C, att åka skridskor och inte att vara aktiv inom friidrott. Skulle det inte gå att dra ner lite på friidrottsaktiviteterna då och öka skridskotillfällena istället? Arhammar Tjernström (2000) talar om att tiden som blir över till fritidsaktiviteter och annat blir mycket mindre än för en individ utan funktionshinder.

Vidare menar Arhammar Tjernström att för att en konditionskrävande aktivitet skall genomföras måste den antingen vara väldigt rolig som elev C antyder att skridskoåkning är eller så krävs det en engagerad pedagog eller ledare. Konditionen hos funktionshindrade elever är ofta sämre än hos andra icke funktionshindrade. Mycket av detta beror på att träningen ofta uteblir eller uppfattas som dålig. Kan vi istället få en intresserad elev som utövar både friidrott och skridskoåkning och genom det får bättre kondition som i sin del kan göra att individen orkar vara med på idrott och hälsa undervisningen.

Mycket av pedagogernas tankar här går mot att ämnet kan ge mer än fysisk hälsa. Som pedagog B menar på att om eleven lyckas inom idrott och hälsa ämnet, vågar de även prova på nya saker. Pedagog B fortsätter och säger att en elev som lyckas med lagom svåra utmaningar oftast får ett bättre självförtroende och en bättre självkänsla.

Pedagog C säger att idrott och hälsa lektionerna måste även skapa en förståelse för eleverna att fysisk rörelse är en viktig faktor i livet för att du skall må bra. Kristen (2004) skriver att genom att hitta det livslånga lärandet inom idrott och hälsa för individer med funktionshinder finns det en stor chans till en hälsosam livsstil. Pedagog A säger att genom träning får



eleverna bättre kondition och genom det orkar det mer som får till följd att eleverna kan koncentrera sig mer på efter följande lektioner. Pedagog C kopplar samman idrottens betydelse till sammanhållningen där det finns ett gemensamt ansvar och där det går att göra saker i grupp. Som för alla människor är det även viktigt för elever med funktionshinder att förstå att ett liv i rörelse är förknippat med en god hälsa. Pedagog C vill lägga tyngd på förståelsen på detta hos eleverna så att de begriper vilken viktig faktor Idrott och hälsa är i livet.

Vi tycker att rörelse i alla former är bra. Genom att anpassa våra idrottsövningar till olika nivåer kan alla vara med och svettas, känna laganda, prestera, misslyckas och åstadkomma något. Genom att lyckas med en lagom svår bedrift i idrottsliga sammanhang vinner eleverna självkänsla och andra vardagliga saker går lättare. För en elev med funktionshinder fysisk tillfredsställelse tror vi på en lättare skolvardag i många andra ämnen. Idrott och hälsa är ett ämne där elever kan få utlopp för sina känslor. De kan få sitt utrymme som Block (1999) tar upp och låta sina känslor svalla. Vi tror att många andra små faktorer som kan reta en under vardagen kan försvinna genom fysisk aktivitet. För att uppnå fysisk aktivitet behöver elever inte alltid vara integrerade. Det finns många idrottsaktiviteter som kan vara nyttiga och inte behöva utövas i stor grupp. Integrering? Ja, men till viss del. Vissa elever vill inte och mår inte bra av att vara integrerade. Har eleverna två idrottspass i veckan, tror vi att ett av de passen bör vara i mindre grupp och det andra integrerat med klassen.

## 5.1 Metoddiskussion

Transkriberingen användes i alla intervjuer för att den vunna informationen skulle ha reliabilitet, vilket betyder noggrannhet vid mätning (Johansson & Svedner, 2001). Alla intervjuer behandlades på samma sätt.

I vårt arbete kan elevintervjuernas hållbarhet diskuteras. Vår känsla var att eleverna var för unga för att svara uttömmande och relevant. Att få intervjutillfällen med elever med funktionshinder var svårt på grund av att det kan vara ett känsligt ämne för vårdnadshavarna. Vidare kan det vara svårt för eleverna att prata om sitt eget funktionshinder i vissa åldrar vilket kan påverka intervjuretats resultat negativt. Samtidigt fick vi ett avhopp från en elevintervju vilket gjorde att könsuppdelningen inte blev som den var tänkt. Våra intervjuer med pedagoger anser vi själva vara hållbara, då alla intervjuobjekten arbetar med och nära elever med funktionshinder. Eftersom det finns väldigt få specialidrottslärare i Sverige anser vi att

deras svar väger tungt. Genom deras erfarenheter känner de väl till begreppet integrering, vilket vi anser vara en viktig aspekt när vi valde intervjuobjekt. Integrering kan betyda olika för olika personer och skolenheter. Det skiljer sig i agerandet ute på skolorna och därför kan hållbarheten diskuteras vad integrering är. Vi som intervjuade var vid sju av de åtta intervjuerna två stycken mot ett intervjuobjekt, vilket kan vara en nackdel då den intervjuade blir i numerärt underläge. Det bör understrykas att fråga 3 i pedagogintervjuerna kan förbrylla något. Ordet befriade i frågan kan uppfattas positivt, vilket inte var vår mening.

## 6. Slutsatser och implikationer

Integreringsformen enligt oss för en elev med funktionshinder kan vara väldigt olika beroende på många olika faktorer. Vi menar att själva integreringen av en elev handlar inte bara om den enskilde eleven. Ska integrering av elever med funktionshinder fungera måste anpassning av aktiviteter, arbetsklimat, lokaler och miljöer ske. Vi tycker att genom vår undersökning har vi lärt oss att integrering inte är så enkelt som många författare i litteraturen säger. Det vi anser som **viktigast** är att eleven får fysisk aktivitet och stimulans. Att eleven får en social närvaro och kompetens genom idrotten i så stor utsträckning som möjligt. Kan pedagogerna uppnå detta för elever med funktionshinder tror vi att mycket är vunnet i kampen för ett livslångt fysiskt liv.

Pedagogerna ansåg att integrering är viktigt för elever med funktionshinder. Det finns många faktorer som vi tycker ska passa in för att integrering ska ge en lyckad effekt inom idrott och hälsa. Pedagogerna ansåg att det inte är enbart integrering av eleven som en i klassen som är det viktiga, utan i så fall hur integreringen ska gå tillväga. Att anpassa är viktigt, men anpassningarna kan vara olika svåra att genomföra, men i vissa fall vara så enkla som upplysningar till idrottslärare. Vidare menar våra intervjuobjekt att de har ett bra samspel med rektorer och det tycker vi skall ”utnyttjas” mera för att skaffa de anpassningar som kan behövas. Genom att specialläraren och den ordinarie personalen har en bra kommunikation ökar chansen att en elev med funktionshinder kan integreras med sin klass vid till exempel aktiviteter i utemiljö. Skolans värdegrund och styrdokument säger att skolan måste ta hänsyn till alla elevers förutsättningar och behov. Att anordna med anpassningar tycker vi kan vara ett led i att nå dessa mål.

Ingen av våra intervjuade elever uppfattade idrotten som utanförskap, utan såg specialidrott och habilitering som en hjälp och normal situation. Detta märkte vi även på våra svar som vi fick in av de intervjuade pedagogerna. Vi har genom arbetet fått uppfattningen att den sociala biten som integreringen för med sig är en viktig del för elever med funktionshinder. Alla elever lär sig i möten med andra människor om deras världar och förutsättningar. Med detta menar vi att icke-funktionshindrade elever och elever med funktionshinder får ökad kunskap och tolerans för varandra. Detta är någonting som vi enbart ser som positivt med integreringsprocessen. Vi har även kommit fram till att det är viktigt att lyssna på den enskilde eleven och vad för inställning den har till integrering i ämnet. Vi ser inte det viktiga i

att integrera en elev med funktionshinder som bara mår dåligt av situationen. I de fallen vinner ingen på integreringen.

Nya tankar kom till oss när pedagogerna pratade om aktiviteter utanför skolmiljön och dess svårigheter. Något så enkelt som en skogs promenad kan innebära stora förberedelser för pedagogerna för att integreringen av elever med funktionshinder skall fungera. Att vissa elever helt enkelt inte klarar av akustiken i en simhall, gör att det är omöjligt att integrera i en sådan miljö. De teorier som vi har använt oss av ser enbart positivt på integrering och en sådan situation som simhallen kan göra integrering till något svårt och problematiskt. Vi vill här ställa teorierna till svarts och menar att integrering inte alltid är till en fördel.

Integreringsbegreppet kan tolkas väldigt olika av dels skolor, men även av idrottslärare och skolläring. De praktiska råd som vi anser som viktigast är att det skapas en dialog mellan alla berörda parter för att se hur integreringen ska genomföras. Det måste vara personer med insyn i de olika situationerna som tar beslut, inte personer som inte går att kopplas till situationen. Avslutningsvis menar vi att det viktigaste är att eleven är i fokus och inte integreringen.

## **6.1 Fortsatt forskning**

Vi tror att det går att utveckla begreppet integrering av elever med funktionshinder. Ett ämne kan vara att göra en djupare studie av vad specialidrottslärarna i hela Sverige tycker om integreringen och om det finns ett behov av att integrera i en större utsträckning. Ett annat ämne som vi hade tyckt vara intressant att forska vidare om är material som kan gynna integrering. Själva utvecklandet av material till elever med funktionshinder tror vi är viktigt. Eftersom det hela tiden gäller att utveckla och anpassa sin undervisning som pedagog, tror vi att det även behövs utvecklas på materialsidan. Genom att hitta nya lösningar och nya saker att göra för elever med funktionshinder utvecklar vi hela tiden ämnet Idrott och hälsa. En annan idé runt en forskningsstudie tycker vi kunde vara den att göra en observerande studie av barn och ungdomar med funktionshinder i ämnet idrott och hälsa. Vilka anpassningar kan göra ämnet mer innehållsrikt för en individ med funktionshinder.

## Litteraturförteckning

### Tryckt litteratur

Arhammar Tjernström, Kristina (2000) Rolig rörelse nödvändig för barn med rörelsehinder. I Artur Forsberg red: *Svensk idrottsforskning*, nr3, 10. Medialaget Stockholm AB

Bergqvist, Siv ml. (2003) *Att möta barn i behov av särskilt stöd*  
Almqvist och Wiksell Förlag AB, Liber AB

Block, M, E, (2000) *Including students with Disabilities in General Physical Education*.  
Hamilton Printing Company, New York, Brookers publishing

Carlsson, Bertil (1991) *Kvalitativa forskningsmetoder*  
Gummessons Tryckeri, Almqvist och Wiksell Förlag AB

Dammert, Raul (2000) *Funktionshinder Vad är det?*  
Elanders Gotab Stockholm, CE Fritzes

Davidsson, Bo & Patel Runa (1991) *Forskningsmetodikens grunder*  
Studentlitteratur Lund

Dunn, M John (1997) *Special Physical Education*  
Times Mirror Higher Education Group Inc, Brown and Benchmark

Engström, L-M & Redelius, K (2002) *Pedagogiska perspektiv på idrott*.  
Edita Norstedt Stockholm, HLS förlag

Fors, Eva SISU Idrottsböcker (2004) *Passa mig!*  
Rahms i Lund tryckeri, SISU, Idrottens förlag

Fröjd, Kennet (2000) Idrottsgymnasiet i Bollnäs fostrar Paralympiska Toppidrottare. I Artur Forsberg red: *Svensk idrottsforskning*, nr3, 25-26. Medialaget Stockholm AB

Fröjd, Kennet & Göransson Viktor (2004) *Inkluderad undervisning och bemötande*.  
Holmbergs, Malmö AB

Hill, Anders & Rabe, Tullie (1996) *Boken om integrering*  
Förlagshuset Nordens Grafiska AB, Corona AB

Jansma, Paul & French Ron (1994). *Special Physical Education*  
Prentice-Hall, Inc.

Johansson, Bo & Svedner Per Olov (2001) *Examensarbetet i lärarutbildningen*  
X-O Graf Tryckeri, Kunskapsföretaget i Uppsala AB

Kasser, L Susan & Lytle K Rebecca (2005) *Inclusive physical activity*  
Edwards Brothers

Kristén, Lars (2000) Idrott som habilitering och rehabilitering. I Artur Forsberg red: *Svensk idrottsforskning*, nr3, 29-34. Medialaget Stockholm AB

Kristén, Lars (2004) Idrott som habilitering och rehabilitering i ett samhällsperspektiv. I Artur Forsberg red: *Svensk idrottsforskning*, nr 2, 24-27. Grafiska Huset i Stockholm AB

Lexell, Jan (2004) Fysisk aktivitet och träning hos funktionshindrade. I Artur Forsberg red: *Svensk idrottsforskning*, nr 2, 4-6. Grafiska Huset i Stockholm AB

Lindqvist, Rafael & Sauer Lennart (2007) *Funktionshinder, kultur och samhälle*  
Pozkal Polen, Studentlitteratur

Lindstedt, Bengt (2000) Handikappidrotten och forskningen. I Artur Forsberg red: *Svensk idrottsforskning*, nr3, 2. Medialaget Stockholm AB

Nirje, Bengt (2003) *Normaliseringsprincipen*  
Studentlitteratur Lund

Nylén, Ulrica (2005) *Att presentera kvalitativa data*  
Daleke Grafiska AB, Författaren och Liber AB

Persson, Bengt (2005) *Elevers olikheter*  
Elanders Gummessons, Falköping, Liber AB

Pless, Mia (2004) Att mäta effekt av fysisk aktivitet och idrott vid funktionshinder. I Artur Forsberg red: *Svensk idrottsforskning*, nr 2, 8-10. Grafiska Huset i Stockholm AB

Sherill, Claudine (2004) *Adapted physical activity, recreation and sport*.  
McGraw-Hill Education 6<sup>th</sup> edition

Söder, Mårten (1995) Empowerment, rehabilitation or freak show- Sports for the disabled and the socialization of young people with disabilities I Fridlund, B, Kristén, L och Patriksson, G (2002) *Conceptions of Children and Adolescents with Physical Disabilities about Their Participation*

Thomsson, Heléne (2002) *Reflexiva intervjuer*  
Studentlitteratur, Lund

Tideman, Magnus (2000) *Perspektiv på funktionshinder och handikapp*  
Studentlitteratur Lund

Tideman, Magnus (1999) *Handikapp, synsätt, principer, perspektiv*  
Parajett Landskrona, Johansson & Skyttmo Förlag

Tideman, Magnus, Mfl (2004) *Den stora utmaningen*  
Halmstad tryckeri AB, Halmstad Malmö

Tossebro, Jan (2004) *Integrering och inkludering*  
Studentlitteratur Lund

Utbildningsdepartementet (1998). Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94. Stockholm: Skolverket/Fritzes

Wallén Göran (1993) *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*  
Studentlitteratur, Lund

Wedman, Ingemar (2000) Handikappidrottsforskning i full fart framåt. I Artur Forsberg red:  
*Svensk idrottsforskning*, nr3, 8. Medialaget Stockholm AB

Winnick, P. Joseph (1995) *Adapted Physical Education and Sport SE*  
Human Kinetics

### **Elektroniska referenser**

[www.ho.se/upload/FNs\\_standardregler.pdf](http://www.ho.se/upload/FNs_standardregler.pdf)

2007-10-19

[www.who.int/classifications/icf/site/beginners/bg.pdf](http://www.who.int/classifications/icf/site/beginners/bg.pdf)

2007-10-28

[www.skolverket.se](http://www.skolverket.se) - Publikationer, rapport 270, 2005. *Handikapp i skola*

Fritzes. Leanders Grafiska AB

2007-11-19

[http://www.ho.se/Tpl/NormalPage\\_736.aspx](http://www.ho.se/Tpl/NormalPage_736.aspx)

2007-12-08

## Bilaga 1

### Intervjuguide

#### Pedagog

- Utbildning?
- Hur länge har du varit verksam i din befattning?
- Hur ser dina förutsättningar ut i jobbet? Arbetsplats, elev antal, timmar i veckan etc.?

  1. Hur ser du på integrering i ämnet idrott & hälsa?
  2. Vad tror du om att man flyttar en elev från den vanliga klassen till en specialundervisning så som specialidrott? Går inte det ifrån tanken med integrerad undervisning eller är det mer till en fördel?
  3. Vet du om det finns elever med funktionshinder som är helt befriade från ämnet idrott & hälsa?
  4. I vilka situationer i ämnet idrott & hälsa kan det uppkomma komplikationer för den funktionshindrade?
  5. Finns det nog med utrymme och material för att bedriva verksamheten?
  6. Vilka aktiviteter utanför skolmiljön är svåra att utöva med elever med funktionshinder? (Exempelvis simning)
  7. Är det vanligt att den funktionshindrade har en assistent med sig på idrott och hälsalektionerna? Uppfattar du detta som positivt eller negativt?
  8. Hur hade en ultimata undervisning inom Idrott och hälsa sett ut för en funktionshindrad elev enligt din åsikt?
  9. Tror du ämnet idrott och hälsa kan hjälpa elever med funktionshinder i andra ämnen? Påverkar den andra ämnen?
  10. Är resten av personalen positivt inställd till specialidrott? Rektorer, klasslärare?
  11. Jobbar ni för att eleverna ska bli fysiskt aktiva på fritiden?

#### Elev

1. Vilken årskurs går du i?
2. Vad tycker du om ämnet Idrott & Hälsa?
3. Har du varit funktionshindrad sen födelsen?
4. Vad har skolan gjort för att möta dina behov?
5. Är det något du saknar med skolans anpassning till dig?
6. Känner du att du kan delta på samma villkor som dina kompisar på idrott och hälsalektionerna?
7. Vad hade du velat se för förändringar i skolan (inom idrott & hälsa) för dig i framtiden?
8. Trivs du med skolgången i den vanliga undervisningen?
9. Är du med i någon fysisk aktivitet utanför skolan?



## **Bilaga 2**

### Informationsbrev

Halmstad  
2007-11-14

Hej!

Vi är 2 studenter på högskolan i Halmstad som i höst ska skriva vårt examensarbete. Vi läser båda till lärare i Engelska och Idrott & hälsa. I vårt examensarbete vill vi undersöka och skriva om funktionshindrade elevers del i ämnet idrott & hälsa. Vår tanke är att vi vill se hur väl eleverna inkluderas i ämnet idrott & hälsa. Vidare vill vi se om det finns hinder eller förutsättningar för att idrottslärarna på ett optimalt sätt kan genomföra undervisningen för elever med funktionshinder.

Vi skulle vara tacksamma om ni ville ställa upp och hjälpa oss med vår undersökning. All insamlad data kommer behandlas konfidentiellt och alla intervjuade, så väl lärare, elever och skolans namn kommer att vara anonyma.

Vill ni fråga något så finns vi att nå på,

Anders Henriksson: xxxxxxxx el xxxxxxxx email- [xxx@hotmail.com](mailto:xxx@hotmail.com)

Maths Salo: xxxxxxxx el xxxxxxxx email- [xxx@hotmail.com](mailto:xxx@hotmail.com)

Mvh Anders Henriksson & Maths Salo